

SMÅ MEDDELELSER

SAGEN BODENHOFF CONTRA MEISLING

Det tiltaler min Retfærdighedssans, at den mistænkte Graver Meisling får en Defensor. Man må vente, at det væsentligste af, hvad der kan anføres til hans Forsvar, nu er fremdraget af Dr. phil. Albert Fabritius. Hans Artikel er nemlig et Defensorat og ikke en objektiv Bedømmelse af Bogen: „Giertrud Birgitte Bodenhoff's Mysterium“ (Berlingske Forlag. 1954).

Min Undersøgelse af denne Sag har omfattet mange Detailler, og jeg har søgt Hjælp hos al tænkelig Sagkundskab, for at nå et objektivt Resultat, også på Områder, hvor jeg som gammel Anatom og Mediciner har en Del Viden, og selv på Historiens Område er jeg ikke ubevandet. Kendsgernerne har jeg omhyggeligt afvejet for og imod.

Få Mennesker er fejlfri. Dr. Fabritius har fundet enkelte Fejl i min Bog. Jeg har fundet enkelte Fejl i hans Afhandling. Mine Fejl er uden Betydning for Mordproblemet's Løsning. Det er hans ikke.

De skriftlige Kilder, Dr. Fabritius opregner i Pers. hist. Td. R. 13. Bd. 3. S. 41-59, har jeg gennemgået kritisk i min Bog. Der er et Par Trykfejl at rette: I Indskriften S. 22 står Fødselsåret 1776. Det skal være 1779, som angivet S. 15. I Annotationerne S. 44 står Ordet: Velgiørende. Det skal være: Velgørerinde.

Dr. Fabritius har Ret i, at Meisling i 1804 ikke var Arrestant og ikke sigtet for Tyveri. Han var suspenderet fra sin Stilling, fradømtes sit Embede, og fik en stor Pengebøde, dobbelt så høj som den anden Overgravers, om hvis Forhold Dommen siger, at det var „mindre strafværdigt, end det af Meisling udviste“. Fire af de dømte Graverkarle havde angivet, at Meisling havde opmuntret dem til at optage eller sønderslå Ligkister, eller været vidende om, at det skete og at Ligene kastedes i Jorden uden Kister. Dommerne fandt dog, at det ikke, med hans vedblevne Benægtelse, kan anses bevist, men udtaler: „Imidlertid har bemeldte Graver ei allene gjort sig mistænkt for at have hælet med sine Folk, men det er endog aldeles klart, at han i alt Fald ved en vidtdreven Forsømmelse og Ligegyldighed for sine Pligter har givet Anledning til Graverkarlenes Miskiæringer, idet han, efter egen Tilstaaelse, ofte har overladt Gravningen til dem, uden at anvise dem noget vist Sted, hvor

de skulde grave, ligesom og de passerede Uordener i sig selv vare saaledes beskafne, at de ikke burde have undgaaet hans Opmærksomhed, hvilken og burde have været opvakt ved den Omstændighed, som han selv har tilstaaet, at han ingensinde tilforn har faaet saa mange Brædder af Liigkister, som efter at Arrestanterne Andersen og Kruse vare komne i hans Tjeneste, og især siden 1. November sidstleden.“ Han idømtes for sit pligtstridige Forhold en følelig Pengemulkt. Dommen fortsætter: „Derimod kan han ei, efter Actors Paastand, ansees som Tyvs Hæler, eller med anden Straf end den foran bestemte blive at belægge. Dog kan den af ham paastaaede Mortification paa Actors Paastand over ham som Tyvshæler ei tillægges ham, men han bliver i saa Henseende allene for videre Tiltale at frifinde.“ Som man vil se, blev han teknisk frikendt for Hæleri, men Udtrykket: Af Mangel på Bevis, dækker Dommens Mening, da Beskyldningen for Hæleri ikke mortificeres.

Jeg indrømmer at have misforstået Dommens Preamble, der lød: „Procurator Bierring som befalet Actor contra Arrestanterne Svend Andersen, Albrecht Kruse, Jochum Petersen, Arved Mathiasen, Rasmus Olsen og Ole Olsen, saa og mod Anne Margrethe Pedersdatter Arrestanten Kruses Hustrue, Graverne Christian Meisling og Knud Hansen –“. Jeg havde læst det, som om Meisling også var Arrestant.

Fabritius har Ret i, at der i 1804 blev undersøgt 513 Grave og ikke 509 (F. 50 & 55). Det er også rigtigt, at 43 af disse var Begravelser fra før År 1800, og 470 efter 1800. Det, der primært interesserede mig i Sagens Akter, var, om de indeholdt noget om den Bodenhoff'ske Grav. Det gjorde de ikke. For en Sikkerheds Skyld bad jeg en af Rigsarkivets Arkivarer gennemgå Akterne, og i Skrivelse af 23.10.1951 fik jeg dette Svar: „– ialt 509 Begravelser. I aldeles overvejende Grad drejer det sig om Begravelser fra Tiden 1800–1803, ganske særligt fra sidste År.“ I denne underordnede Detaille har jeg således været i god Tro.

Fabritius bebrejder mig, at jeg har skrevet, at der under Gravrovrierne var stjålet *Smykker og Ligklæder og 50 Kister* (F. 49 & St. 62). Det er rigtigt, at Smykketyverier ikke omtales i Sagens Akter, og at der i Rapporterne kun nævnes 12 Kister, men jeg vil gerne citere den Kilde, jeg har mit Tal fra: „Det viste sig, at Ugerningsmændene i mange Tilfælde straks efter Jordfæstelsen havde røvet de Dødes *Smykker og Ligklæder*, optaget Kisterne og solgt dem og kastet Ligene tilfældigt i Gravene, og der maatte skaffes *ialt 50 Kister* for at nedlægge dem deri.“ Fremhævelserne er mine, men Citatet er fra Dr. Louis Bobé, dansk Personalhistories grand old man (Berl. 1.7.1934).

Assistens Kirkegård var længe en udpræget Fattigkirkegård, lige til Etatsråd Augustin i 1785 lod sig begrave derude, hvorfor Smykker nok var sjældne i Gravene. Meisling's Advarsel til Graverkarlene mod at røre de prominente Begravelser (F. 52), kan være Udtryk for en ansvarsbevidst Forsigtighed – som Dommerne ellers ikke tillægger ham – men kan også være Udtryk for, at Meisling havde en særlig Interesse i de velstående Begravelser. Efter Oplysning fra Kirkeministeriet findes der ikke nogen Anordning, der

forbyder at give Værdigenstande med i Kisten. Den Rosted'ske Tradition fastholder, at Madame Bodenhoff fik sine Guldørenlommer med i Graven, og mange Ægtefolk har den følelsesmæssige Indstilling, at det er en Krænkelser af en livslang Troskabspagt, at fjerne Vielsesringen på den Afdøde inden Begravelsen. Vi ved intet sikkert om Hyppigheden af Gravgaver. Efter mit Skøn er det urimeligt at tro, at Karle, der stjæler de Dødes Kister og Ligklæder, høfligst skulde lade Guldringe ligge. Tilstæelserne repræsenterer et Minimum, fra hvilket der ikke kan drages absolute Konklusioner.

Med Akkuratessen opstiller Dr. Fabritius S. 50 et statistisk Skema. Det ser betryggende ud, men er det ikke. 12 Kister kan ikke være rigtigt, hvilket fremgår af, at alene Svend Andersen mente at have stjålet ca. 20 Kister, de 5 andre Karle tilstod også at have stjålet Kister, op mod en halv Snes Personer havde været Aftagere, og Meisling's Gård var blevet forsynet med Kistebrædder som „ingensinde tilforn“. Skemaets reelle Indhold svarer derfor ikke til dets ydre, højtidelige Form. Pæn Potte, men tynd The.

Det synes overilet, når Dr. Fabritius drager den Slutning, at de Uordener, der fandt Sted på Kirkegården, sandsynligvis er blevet opdaget forholdsvis hurtigt (F. 52), og at lignende Ting altså næppe kan være foregået i 1798, da Madame Bodenhoff blev begravet. Men på S. 48 oplyser Fabritius selv, at Svend Andersen undskyldte sig med, at den Fremgangsmåde, at tage Kisterne, inden Graven var tilkastet „havde været praktiseret i hans Forældres Tid“. De andre Karle undskyldte sig også med, at „tidligere Graverkarle har gjort det samme“. Statistik kan ikke erstatte common sense.

Fabritius skriver om Assistens Kirkegård på den Tid, at „hele det brede Folk er faktisk blevet begravet på en ret tilfældig Måde i den Fælled, som Kirkegården var“ (F. 49). Hvor ved han det fra? Læser man Høegh-Guldberg's to lange Elegier om Assistens Kirkegård fra 1796 og 1803, får man ikke dette Indtryk. Der var ganske vist ikke noget samlet Begravelsesvæsen den Gang, men Kirkegårdens enkelte Afdelinger sorterede direkte under de forskellige københavnske Kirker, og de gamle, originale Protokoller er ikke bevaret. Men Protokollen for Petri Assistens Kirkegård er bevaret fra 1805, og den er i den skønneste Orden, omtrent som i Nutiden. I Dommen fra 1804 udtaler Retten om Meisling og Graverkarlene, at han „efter egen Tilstaaelse, ofte har overladt Gravningen til dem, uden at anvise dem noget vist Sted, hvor de skulde grave —“. Dette må betyde, at det netop var forudsat, at bestemte Gravsteder skulde anvises. Da Andreas Bodenhoff blev begravet i 1796, fik Madame udstedt Skøde på Gravstedet, og man plejer ikke at udstede Skøder i al Almindelighed på en Fælled.

Familietraditioner er mindre håndgribeligt Stof, end skrevne Kilder, men alligevel synes jeg, at Dr. Fabritius tager lidt uforsvarligt på dem. Behandler man gamle Kniplinger på samme Måde, som man behandler Stangjern og Favnebrænde, er det ingen Kunst, at få dem til at forsvinde. Fabritius kan ikke forklare, hvordan 4 af hverandre uafhængige Familier kan bevare Tra-

ditioner, der alle konvergerer mod samme Punkt, og hvor hver har betydningsfulde Enkeltheder, der på vigtige Punkter kan verificeres. Ingen af disse Familier kan have haft nogen Interesse i at opfinde dem.

Traditionen Rosted har jeg ikke blot hørt som Dreng fra min Mor. Hun levede endnu i 1953, da jeg skrev Giertrud Birgitte Bodenhoff's Historie (St. 28 f.). Min Mor var 19 År gammel, da hendes Mormor døde. Denne Mormor var Guddatter af både Andreas Bodenhoff og Giertrud Birgitte, bar et af hendes Fornavne, arvede hendes Portræt og en Del Penge efter hende. Dette betyder, at der endnu i 1953 kun manglede eet Led i Traditionsrækken mellem Madame Bodenhoff og en nulevende, hvilket er en meget kort Traditionsrække, og at det er en god Traditionsrække, idet begge var stærke, sanddru Karakterer med Slægtsinteresse. De opfylder alle Forskningens Forudsætninger for at være gode, aktive Traditionsbærere. Men det er ikke fra min Mor alene, jeg har Beretningen. Jeg vil skønne, at det er fra ca. 50 Personer indenfor den Rosted'ske Descendens. Dette omfatter også Ingeborg Andreasen, som jeg ofte mundtligt har hørt Historien af. At hun i sin Bog ikke udtrykkeligt nævner, at Røverne *myrdede* Giertrud Birgitte, men kun, at de *ikke vilde lade hende leve*, og lukkede Kisten til igen, skal man ikke lægge for meget i. Det kan skyldes, at hun var bedre som Fortæller, end som Skribent, og måske har syntes, at det lød alt for uhyggeligt.

Traditionen Rosted støttes stærkt af følgende Facta: 1) Sygdommen sagdes at være en „Byld i Øret“. Undersøgelsen har med stor Sikkerhed verificeret, at hun har haft en Sygdom, der i 1798 opfattedes som en Byld i Øret. 2) Gravrøveren sagdes at være død på Frederiks Hospital mange År senere. Meisling døde på Frederiks Hospital i 1816, og angives at have været Geringsmanden (St. 82 & 88). 3) Madame sagdes at være vågnet op i Kisten. Skelettets Placering bekræfter, at hun har bevæget sig aktivt i Kisten. – Ingen vil kunne nægte, at dette styrker Tilliden til Traditionens Troværdighed. Traditionen siger, at Familien først fik Kendskab til Ugerningen *efter* Graverens Død. Da Meisling først døde i 1816, er der ingen Grund til at undres over, at den københavnske Tradition først kan spores fra Tiden omkring 1820. I 1804 kan Familien ikke have haft Mistanke om Mord, hvilket Dr. Fabricius må have overset.

Siden min Bog udkom, er et enkelt Aktstykke af Interesse kommet frem. Allerede 8 Dage efter at Gravrøverierne blev opdaget, stod der d. 16.1.1804 i „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“: „Blandt dem, der efter al Formodning ere plyndrede, nævnes Grosserer *Bagge*, Bogholder *Lacoppidan*, Agent *Gyldendahl*, Madame *Bodenhoff* og Forvalter *Berthelsen*.“ Mistanken om Gravrøveri er altså samtidig. At Familien Rosted alligevel ikke begærede politimæssig Undersøgelse af Graven, er forklarligt. Een Ting er, at undersøge en Jordgrav, noget andet, at gennembyrde en tyk Murhvelving, hvorover der stod et kostbart Marmormonument. Selv om Gyldendahl's Grav blev undersøgt i 1804, er det psykologisk forståeligt, at nogle Forældre viger tilbage for at se deres eneste Barns Lig gravet op 6 År efter Begravelsen. Fabricius nævner

selv en sådan Indstilling for Chr. Drewsen's Vedkommende, og efter 1816, da den formodede Morder var død, kan Familiens Indstilling have været den samme. Det skete lod sig jo ikke genoprette ved en Undersøgelse.

Det er ikke korrekt, når Fabritius S. 44 & 45 skriver, at *Familien Bodenhoff* i Modsætning til Familien Rosted „ikke tror på Historien“. Jeg skriver i min Bog S. 26: „Imod Mytens Rigtighed taler, at Grene af den Bodenhoff'ske Familie har stillet sig tvivlende overfor Traditionen.“ Jeg har flere Breve fra Grene af Familien Bodenhoff, der tror på Historien. Det var væsentlig Kammerherre Ernst Bodenhoff, der i sin Bog: „Den gamle General“ stillede sig afvisende, formentlig efter Nanna Lange's Arkivundersøgelser i 1914 – hans Bog udkom samme År – men hans to Sønner Max og Willie Bodenhoff, der oprindelig delte Faderens Skepsis, ændrede Opfattelse, da de havde set det samlede Materiale og Undersøgelsens Resultat. Iøvrigt skriver Nanna Lange S. 63 i „Den Bodenhoffske Slægtebog“: „Ifølge Familietraditionen skal hun være bleven begravet som skindød, men atter være vaagnet op til Livet –.“ Dr. Fabritius' Påstand er altså ikke holdbar.

Traditionen Wellmann med den unge Herr Rosted's Udbrud: „Jeg kan ikke forstå, at de har begravet min Søster med røde Kinder“ har den Interesse, at Udtrykket: „Den unge Herr Rosted“ bedst passer på den yngste af de to hjemmeværende Brødre. Den anden var 32 År, gift og havde to Børn i 1798, mens Anton Nebbe Rosted var 27 År og endnu ugift. Da han døde i 1801, tre År før Gravrøverierne i 1804, kan denne Tradition i så Fald næppe stamme fra 1804, men må gå tilbage til 1798 (F. 46 & St. 76).

Traditionen Mynster fra Familien Zahle skyder Dr. Fabritius tilside med den almindelige Bemærkning, at den „forekommer i sig selv overordentlig lidt troværdig –“. Det er et ubetænksomt Udtryk at bruge om Rector Otto Zahle, Overretssagfører Holger Zahle, Generalkonsulinde Muus og Fru Højesteretssagfører Frederik Zahle. Selve Jacob Peter Mynster frikender jeg udtrykkelig to Steder i min Bog for at have brudt Skriftemålets Tavshed (St. 80 & 122–123), med mindre Meisling selv har sagt, at Mynster måtte fortælle Familien Rosted Hemmeligheden, når Meisling var død. Men der var mange andre Muligheder end J. P. Mynster som Kilde. Jeg nævner dem i min Bog. Fabritius gør det ikke. Der var Broderen Overmedicus O. H. Mynster, der var Stedbroderen Ole Bang, der var Personalet på Hospitalet og der var Meisling's egen Familie, der åbenbart har kendt Tilståelsen, siden den har kunnet bevares som selvstændig Familietradition. Som Fattiglem har Meisling næppe ligget på Enestue, og hvis han i Samvittighedskvaler har talt højt om, hvad der trykkede hans Sind, har der været mange spidse Øren til at opfatte det.

Da J. P. Mynster var Præst i netop det Sogn, hvor Meisling boede, og Broderen var Overmedicus på netop det Hospital, hvor Meisling døde, og begge Brødrene Mynster hele deres Liv var nært knyttet til Frederiks Hospital,

hvortil Familietraditionen henlægger Røverens Død, kan man ikke uden videre afvise Traditionen som „overordentlig lidt troværdig“. Den støttes ved en Række Overensstemmelser.

Traditionen Meisling skyder Fabritius også tilside. Han gør det S. 45 med Ordene: „Endelig er den under E anførte Tradition for usikker til, at man tør tillæge den nogen Kildeværdi. Har Graver Meisling skrevet hjem fra Amerika?“ Oprigtigt talt: Er dette betryggende Argumentation? Kender Dr. Fabritius andre Tilfælde, hvor Medlemmer af ansete Familier opfinder Historier om, at en af deres Slægt skulde være Gravrøver, Ligskænder og Lønmoder? Jeg har to Gange mundtligt, og een Gang skriftligt meddelt Dr. Fabritius, at Grunden til, at jeg ikke har ønsket at opgive Navnene på mine Hjemmelsmænd, er den, at jeg nødtigt vilde udsætte deres Børn for unødvendige Drillerier i Skolen. At Descendenter på Spindesiden ikke selv bærer Navnet Meisling, skulde der for en Genealog ikke være noget forbavsende i (F. 45. Fodnoten).

Det mest angribelige er dog, at Dr. Fabritius ikke nævner, at Madame Bodenhoff i 1797 – Året mellem Andreas Bodenhoff's og hendes egen Død – var Gudmor for Meisling's Søn Andreas. Det står i min Bog S. 84–86. Denne Dåb fandt Sted netop 6 Dage efter, at Wiedewelt's Monument over Andreas Bodenhoff var blevet afleveret færdigt på Kirkegården, ved hvilken Lejlighed Graveren og Madame må have været tilstede sammen. Dette betyder, at de har kendt hinanden, at Meisling vidste, hvor rig hun var, at Madame har genkendt Meisling, hvis hun er vågnet op i Kisten, og at Meisling har vidst, at han var genkendt. Det forklarer psykologisk, at han ikke har turdet lade hende leve (St. 122–123). Dette vigtige Moment nævner Dr. Fabritius ikke med et Ord. På den Måde er det nemt at udskyde Traditioner.

Om Oehlenschläger's Novelle skriver Dr. Fabritius S. 56, at det forekommer ham „overordentlig sandsynligt, at Oehlenschlägers Novelle Reichmuth von Adocht fra 1813 er det litterære Ophav til hele Miséren“. Jeg behandler Novellen i min Bog S. 68–70, 80 & 122–123. Først antog jeg, at Bodenhoff-Sagen havde inspireret Oehlenschläger, fordi han har meddelt, at Novellen bygger på en virkelig Tildragelse, og fordi han ofte besøgte Overmedicus Mynster på Frederiks Hospital, men da jeg fandt, at Meisling døde på Frederiks Hospital 3 År efter, at Novellen var skrevet, måtte andre Muligheder undersøges.

I Litteraturen findes flere Beretninger om Skindøde, der vækkes af Gravrøvere, så Oehlenschläger kan have fået Ideen i en af disse. I 1802 udkom således Bd. X af Fleischer's „Forsøg til en almindelig Naturhistorie over Mennesket,“ hvor sådanne Tilfælde omtales, bl. a. fra Tyskland. Novellen foregår i Köln, ikke i København. I de omtalte Tilfælde, i Novellen og i Traditionerne udenfor Slægten Rosted, er det en kostbar Ring, der fjernes fra Fingeren, så Offeret vågner op, men i Traditionen Rosted er det et Par Guld-

ørenlommer, der rives ud, så Bylden brister, et enestående Motiv, der taler imod litterær Påvirkning. Endelig har både de litterære Tilfælde og selve Novellen en lykkelig Slutning. Traditionen Rosted har ingen happy ending, men ender mørkt og tragisk med et Mord. Det er et enestående Motiv, ukendt i Litteraturen, hvilket Dr. Fabritius rent sprog- og litteraturmæssigt ikke har været opmærksom på.

Den objektive Undersøgelse af Graven omfattede: 1) en arkæologisk Undersøgelse af Graven. 2) En anatomisk-antropologisk Undersøgelse af Knoglerne. 3) En Række Specialundersøgelser (Odontolog, Otolog, Røntgenolog, Metalurg). 4) En osteo-arkæologisk Bedømmelse af Skeletdelenes Stilling i Kisten. 5) De kriminallogiske Slutninger, der heraf kan drages. Disse Undersøgelsesresultater er der gjort Rede for i min Bog S. 96-127.

Prof. Okkels & Dr. Brøste, som foretog den anatomisk-antropologiske Undersøgelse, ønskede ikke at udtale sig om de Problemer, der lå udenfor deres Kompetence. De fandt ikke Tegn til Knoglelæsioner, specielt intet Kraniebrud, og ingen sygelige Forandringer, bortset fra Tænderne. Prof. P. O. Pedersens Undersøgelse gjorde det sandsynligt, at man i Visdomstandens Forhold har Forklaringen på Traditionens Diagnose: „Byld i Øret“.

Desværre drager Dr. Fabritius S. 57 den forkerte Slutning, at når der ikke var *Tegn på Læsioner*, kan der ikke foreligge *Vold*. Dette er mærkeligt, da Dr. Fabritius selv nævner vor mest erfarne Expert i Drabssager, Politivadvo­kat Aage Lotinga, der netop har rejst stærke Indvendinger imod Dr. Fabritius' forhastede Konklusion (Berl. Aften 7.12. & 15.12.1954). Knivstik og Kvælning f. Ex. vil normalt ikke kunne ses på et Skelet, og Politivadvo­katen fremhæver, at et Dask med en Spade kan have medført Døden, uden at give Kraniebrud. Politivadvo­katen kunde heller ikke godkende, at Fabritius afviser Kværkningshypotesen. Det er derfor ikke videnskabeligt forsvarligt, at forbigå disse vigtige Punkter og afvise Sagen med den Bemærkning: „- at Giertrud Birgitte Boden­hoffs Kranium ikke bærer Spor af ydre Vold. Mon ikke dette enkle Faktum er nok?“ Dr. Fabritius' Forenkling er vilkårlig, for Politivadvo­katen beskrev udførligt for ham nogle Tilfælde af Mord ved Kværkning, hvor der ikke var noget Tegn på Vold af Knoglesystemet.

Om Skelettets Stilling i Kisten udtalte Okkels & Brøste: „at meget tyder på, at Kistens Indhold er blevet forskubbet i Retning hen mod Kistens øverste Hjørne, men herom kan ikke siges noget afgørende, kun, at den Slags Forstyrrelser ikke er ualmindelige ved ældre Begravelser.“ (St. 104 f.). Hvor det drejer sig om Kri­gergrave på en Slagmark, eller om Grave foran Alteret i en Kirke, har de ansete Forskere Ret, men hvor det drejer sig om almindelige Begravelser, har de næppe Ret. Kirke­gårdens erfarne Personale mente ikke tidligere at have set noget lignende som Skelettets Stilling i dette Tilfælde, og Kriminal­politiet­ets Teknikere syntes, at det så meget påfaldende ud (St. 113). Konservator ved Nationalmuseet Peter Linde, der vel er den Mand her i Landet, der har set flest Grave, har næsten altid i uforstyrrede Grave fundet

de Døde liggende i normal Begravelsesstilling, selv om Kisten har været båret ned ad stejle Trapper til dybe Kældere. Den erfarne Osteo-Arkæolog Dr. med. Vilh. Møller-Christensen, der har Kendskab til ca. 2000 Grave, siger det samme.

Den venstre Fod, der var skudt op under det højre Skinneben, er et vigtigt Fund. Herom udtaler Okkels & Brøste: „Venstre Fod kan have ligget ind under højre Underben ved Dødens Indtræden og senere forblevet i denne Stilling under Forskydningen af de andre Skeletdele.“ (St. 105).

Dette har Dr. Fabritius misforstået og skriver: „- men Foden kan have været således placeret ved Gravlæggelsen.“ (F. 58). Ordene: *Ved Dødens Indtræden* er ikke det samme som: *Ved Gravlæggelsen*. Har Benet på Dødslejet ligget med vinkelret bøjet Knæ og Foden trukket op under det andet Ben, vilde Familien have rettet Benet ud, eller Bedemanden vilde have korrigeret Stillingen (St. 114). Når Okkels & Brøste udtrykker sig sådan, må det betyde, at de ikke afviser den Mulighed, at Døden kan være indtruffet i Kisten, men blot ikke ønsker at tage Stilling til et Område udenfor deres Expertice.

Dr. Fabritius har vilkårligt valgt, udelukkende at støtte sig til Okkels & Brøste, som han har misforstået. Alligevel nævner han S. 57 fire af Skelettets seks Afvigelser fra det normale Leje, som Dr. Møller-Christensen har beskrevet, men nævner ikke Dr. Møller-Christensen med eet Ord, nævner ikke, hvor sjældne disse Afvigelser er enkeltvis, nævner ikke, hvor uhyre sjælden Kombinationen af dem er. Kan man det?

I min Bog refererer jeg Dr. Møller-Christensen's Undersøgelser udførligt S. 113-117 & 124-127. Dr. Fabritius har læst min Bog, han har hørt Dr. Møller-Christensen's Indlæg i Dansk medicinsk-historisk Selskab d. 23.3.1953, og må have læst hans Artikler i „Medicinsk Forum“ Nr. 6.1953 og i Berl. Td. 8.2.1954 & 9.12.1954. Det er derfor videnskabeligt urigtigt, at gå udenom et af Undersøgelsens mest afgørende Punkter.

Armene med de strakte Albuer har Dr. Møller-Christensen kun set i eet Tilfælde af 2000. Det vinkelret bøjede Knæ med Foden ført op under det andet Underben, har han kun set i eet Tilfælde af 2,000. Skal vi endelig tale om Statistik, er det en så sjælden Kombination, at den kun skulde forekomme i eet Tilfælde af 4 Millioner. Hovedets drejede Stilling har Dr. Møller-Christensen ikke set mellem 2,000 Tilfælde. Dermed kommer vi ned på mindre end eet Tilfælde blandt 8 Milliarder. Når dette mærkelige Fund dukker op i netop denne mærkelige Sag, kræver det en Forklaring, og Dr. Møller-Christensen skriver til mig d. 26.5.55, at ethvert Skelet: „stammende fra en urørt Kristenbegravelse, der udviser en lignende Stilling som Madame Bodenhoff, har bevæget sig i Kisten, og må derfor være blevet begravet som skindød.“

Sammenholder man Traditionsrækkerne, Gravroverierne i 1804 og Gravfundet i 1953, får man et så stærkt Indiciebevis, at det vanskeligt kan fås stærkere. Det er derfor uvidenskabelig Absolutisme, når Dr. Fabritius S. 59 skriver: „Det må herefter kunne slås fast, at den Rostedske Familietradition er Opspind.“ Han kan kun nå dette Resultat, ved at misforstå, overse eller udelade vigtige Kendsgerninger.

En Bog er en Helhed, og har Krav på at blive bedømt som en Helhed, mens en Procedure kan nøjes med de negative Sider af Sagen. Det er derfor naturligt, at Dr. Fabritius ikke har haft Råd til at ofre et eneste Ord på de positive Sider, intet om det store Undersøgellesarbejde, intet om de nye Enkeltheder, intet om Bogen som Bog, noget, Forlaget har Æren af, intet om de mange Portrætter af personalhistorisk Interesse. Selvfølgelig har man Lov til i et Defensorat at udelukke alt dette, men det er ensidigt. Andre har anlagt en anden Bedømmelse:

Overlæge Dr. med. Greve Otto Moltke: „Jeg tilstår at have læst Bogen med udelte Fornøjelse. Stilen er så levende. Viggo Starcke's Viden om Mennesker, Ting og Sæder så omfattende, at man læser den som en tidshistorisk Skildring af Rang.“

Arkivar Magnus Sørensen: „Den er et Kunstværk, Fortids Stemninger genoplivet. Kunstnerisk – eller rettere litterært – har den givet mig Indtryk, der stemningsmæssigt mindede om visse af *Seven Gothic Tales*.“

Dr. med. Vilh. Møller-Christensen: „Det fremgår af Bogen, der dels er en omhyggelig kritisk Gennemgang af samtlige til Sagen knyttede Traditioner, og dels er en udførlig Udgravningsberetning, at det er lykkedes at løse Opgaven, og at Dr. Starcke har nået et Resultat, der kan stå for Kritik.“

Konservator Peter Linde, Nationalmuseet: „Den hele Undersøgelse, der har hentet Bistand hos Specialforskere af allerhøjeste Rang, er blevet et Mønster og Forbillede for fremtidige Forsøg på Løsning af lignende Opgaver.“

Det skyldes sikkert Uagtsomhed, at Dr. Fabritius enkelte Steder anvender ubetænksomme Udtryk, f. Ex. S. 42, hvor han skriver følgende: „Da Bopakken er blevet forsat på Landsarkivet, efter at Overlægen har haft den fremme, har Skiftet ikke kunnet nærmere gennemgås.“ Det er Landsarkivet og ikke mig, der har Ansvaret for dette. Derfor burde Dr. Fabritius ikke have nævnt mig, da det af Folk, der ikke er kendt med Arkivvæsen, kan opfattes, som om det er mig, der har forstuet vigtige Aktstykker. Selvfølgelig går jeg ud fra, at der ikke ligger nogen lav Insinuation i denne Bemærkning, så det er af den Grund, han har anbragt den så lavt som i en Fodnote.

Når man er meget kritisk overfor andres Fejltrin, skal man vogte sine egne Fødder. I Slutningen af sin Artikel fremsætter Dr. Fabritius følgende overdimensionerede Udtalelse: „Og det må endvidere kunne slås fast, at den Måde, som Overlæge Starcke har behandlet sit Stof på, ikke kan godtages af den personalhistoriske Forskning. Også Personalhistorien er underkastet den almindelige historiske Tekniks og Metodes Regler, og dem må man følge.“ Det er tvæggede Ord. Dr. Fabritius har selv misforstået eller overset så vigtige Kendsgerninger, at det ryster Grunden under hans Argumentation.

Hans videnskabelige Resultater synes ikke at have lang Levetid. Den 7.12.54 anmeldte han min Bog i Berlingske Aftenavis. Her anerkender han Rigtigheden af følgende fem Punkter: 1) Muligheden for Skindød. 2) Opvågningen i Kisten. 3) Aktiv Bevægelse i Kisten. 4) Dødens Indtræden i Kisten. 5) Kvælning – men ikke Kværkning – som Dødsårsag.

Det er fem betydningsfulde Ting. I December var dette højeste personalhistoriske Sandhed i Berlin och Jena. I Maj Måned er det bara dåligt skämt i Heidelberg.

VIGGO STARCKE.

SVAR

Til det ovenfor meddelte indlæg af overlæge Starcke skal jeg indskrænke mig til følgende bemærkninger.

1. Angående det forhold, at der utvivlsomt har været rørt ved flere end de 12 grave, der kan konstateres (jfr. her s. 130), tør jeg anmode læserne om at kaste et blik på mine bemærkninger herom s. 51, lin. 7 ff.
2. Med hensyn til mine divergerende opfattelser af sagen (som jeg iøvrigt også selv har henledt opmærksomheden på s. 59) turde forklaringen være den enkle, at jeg til grund for anmeldelsen i Aften-Berlingen kun havde overlægens egen fremstilling at holde mig til, medens min afhandling her i tidsskriftet hviler på en selvstændig undersøgelse og vurdering af kilde-materialet – sligt gør en forskel, beklageligvis.
3. Iøvrigt giver den kendsgerning, at overlægen selv efter at jeg i min artikel – som ikke prætenderer at være nogen anmeldelse – har oplyst ham om, hvad der står at læse i den også af ham rekvirerede aktpakke, støtter sig på en avisartikel af Louis Bobé, der beklageligvis viser et lige så overfladisk kendskab til materialet som hans eget, sammenholdt med overlægens behandling af traditionerne, tilstrækkelig anledning til at henvise ham til en lille bog af Kr. Erslev, der hedder Historisk Teknik (Kbh. 1911); den benyttes på et elementært trin i universitetsundervisningen – omend naturligvis ikke i det medicinske fakultet.

Jeg foreslår derfor, at den videre diskussion os imellem opsættes, indtil overlægen har haft lejlighed til at erhverve sig blot de enkleste kildekritiske forudsætninger, herunder har stiftet bekendtskab med sondringen mellem det vi kalder primære kilder og de øvrige.

ALBERT FABRITIUS.

SLÆGTEN URNE PÅ FÆRØERNE

Når man beskæftiger sig med Færøernes historie, støder man efter året 1600 flere gange på fast bosiddende personer, der har slægtsnavnet Urne. I et enkelt tilfælde har en af disse personer foran slægtsnavnet et efternavn, som er lavet af faderens fornavn, men i alle andre tilfælde ser man kun slægtsnavnet brugt.

Navnet Urne ser ikke ud til at være af færøsk oprindelse; færinger i gamle dage brugte heller ikke slægtsnavne, så slægten Urne synes at være indvandret til Færøerne engang før året 1600.

Uvilkårlig kommer man til at tænke på den danske adelslægt Urne, der just på dette tidspunkt spillede en ret betydelig rolle i Danmarks historie.

Slægtens hovedsæde synes dengang at have været Fyn. En af slægtens betydeligste skikkelser, der hovedsagelig virkede under kong Christian IV, var Christoffer Urne, som blev rentemester, statholder i Norge og rigskansler. Slægtens mandslinie i Danmark er nu uddød. Muligvis har slægtsnavnet sin oprindelse fra Sønderjylland, hvis ældgamle tingsted jo havde navnet Urnehoved.

Der er ikke noget adeligt præg over Urnerne på Færøerne. Enkelte af dem har opnået at besidde ret små fæstegårde, og efter 1615, da den ældste nu opbevarede lagtingsprotokol begynder, findes navnet Urne ikke blandt rettens medlemmer. Derimod optræder Urnerne to gange i retten som tiltalt for tyveri.

Alt dette kunde tyde på, at den første Urne på Færøerne har været en af slægten forvist person, familiens sorte får, som man helst har villet have på afstand. Han kan muligvis være kommet til Færøerne gennem handelsforbindelser over Bergen. Nogen overordnet stilling ved den færøske handel har han ikke haft. I dette tidsrum var handelen et af kongen udlejet monopol.

En opgørelse over husstande i Thorshavn fra året 1600 viser, at der dengang boede en mand i byen ved navn JACOB URNE. Mandens stilling og levnedsløb er iøvrigt ukendt.

Skønt jordebøgerne over det færøske kongsgods går tilbage til 1584, optræder en Urne første gang som fæster i 1613. Det bemærkes dog, at for tidsrummet 1604-12 har man ikke kunnet finde nogen jordebøger.

Efter jordebøgerne angives de bygder, hvor Urner har besiddet fæste samt størrelsen af deres fæstegods:

Kvannesund.

Jacob Joensøn Urne (Urning?) 1613-24 fæster af 8 mark jord sammen med en anden mand.

Velbestad.

Jacob Urne 1615-42 fæster af 3 mark jord sammen med en anden mand.

Nolsø.

Jacob Urne 1623-42 fæster af 1 mark jord sammen med en anden mand.

Niels Urne 1649-53 fortsætter som fæster af Jacob Urnes fæstegods, antagelig dennes søn.

Sandevåg.

Nicolaus Urne 1628-40 fæster af 2 mark jord sammen med en anden mand.

Kvivig.

Niels Urne 1649-53 fæster af 1 mark jord.

Først bemærkes, at for tiden 1643-48 har man ikke haft nogen jordebøger at holde sig til, dernæst, at for tidsrummet 1654-1702 har ingen jordebøger været til at finde.

En mark jord er ikke nogen eksakt størrelse. På den kan man som regel holde 20-40 besætningsfår og 1 ko, sjældent 2 køer.

Den af Urnerne, der tidligst har fået fæste, er Jacob Joensøn Urne. Efter jordebøgerne er hans navn skrevet Urning, men i lagtingsprotokollen under 3. aug. 1618 står der: „Jacob Joensøn udi Kvannesund, som kaldes Urne“. Urne gentages også senere, og der kan derfor ikke være tvivl om, at denne mand har været af slægten Urne på Færøerne, eventuelt på moderens side. Manden hedder jo også JOENSØN, den eneste af Urnerne med efternavn, dannet af faderens fornavn. Faderen har altså heddet Joen, hvilket tyder på, at han ikke har været dansker, næppe heller nordmand.

På lagtinget først i august 1618 anklager sysselmand Zacharias Pedersøn, Viderejde, nævnte Jacob Joensøn Urne, Kvannesund, for at have stjålet to skjortekraver og et lommetørklæde ud af hans rejsesæk forleden forår. Denne vedgår sin brøde og bliver dømt til at brændmærkes eller til at betale 3 mark sølv til kongen, svarende til $7\frac{1}{8}$ gylden i færøsk værdienhed.

En mand ved navn Niels Urne var fangevogter i Thorshavn omkring og lige efter midten af det syttende århundrede, og det er antagelig samme mand, der optræder som fæster både på Nolsø og i Kvivig. Det var ganske almindeligt ud over midten af det syttende århundrede, at samme mand besad flere fæster, og at han ikke boede i den bygd, fæstet lå.

Ud over de ovenfor nævnte Urner træffer man i 1633 en Jacob Urne, der dengang boede på Skåle i Østerø. Han var blevet stævnet for retten, fordi hans søn, Harald Jacobsøn, havde stjålet et får. Dommen over ham lyder:

„Jacob Urne på Skåle, for han haver selv dulgt sin søn, Harald Jacobsøns tyveri, er dømt at bøde til kongl. majestæt 4 øre sølv.“

Fire øre sølv svarede dengang til $1\frac{1}{8}$ gylden færøsk.

I 1645 er der nævnt en Nichlas Urne, som tjener hos sorenskriveren i Thorshavn. Udelukket er det ikke, at denne mand kan være den samme som fornævnte Niels Urne.

Efter samtidige optegnelser kan man således påvise,
at der har boet en Jacob Urne i Thorshavn år 1600,
at der har boet en Jacob Joensøn Urne i Kvannesund år 1618,
at en Jacob Urne har været bosiddende på Skåle i 1633,
at en Nichlas Urne har tjent hos sorenskriveren i Thorshavn i 1645, og
at en Niels Urne har været fangevogter i Thorshavn i årene omkring og lige efter midten af det syttende århundrede.

Herudover har man altså jordebøgernes optegnelser. Kun en gang har man forbigående på et lidt senere tidspunkt stødt på navnet Urne, men navnet findes nu ikke mere på Færøerne.

Derimod har Urnerne efterladt sig spor i færøsk sagndannelse og i stednavne.

Sagnet fortæller, at i Hattervig på Fuglø boede der engang en enke, der ejede en hund, som var så enestående til at fange søpapegøjer, at enken altid fik fugl nok om sommeren. Justinus lagmand, der var storbonde i samme bygd, spurgte da enken, om hun vilde sælge ham hunden. Hun nægtede,

og han kom derefter til at hade hende. En halv mark jord, som hun ejede, fik han aftvunget hende, så hun blev nødt til at flytte fra øen, og hun bosatte sig da hos slægtninge i Kvannesund.

Det skal med det samme bemærkes, at ingen færøsk lagmand har heddet Justinus, men at der omkring og før år 1600 har boet en storbonde i Hattervig ved navn Justinus Joensøn; han har antagelig beklædt lagretten som menig lagrettesmand. Dennes søn, Joen Justinussøn, havde allerede i 1613 et stort fæstegods i bygden Hattervig. I 1628 blev han lagmand på Færøerne og er antagelig få år senere flyttet til lagmandsgården, Stegård på Vågø. Han døde i 1654. Sagnet har antagelig forvekslet fader og søn.

Et ikke tidligere nedskrevet sagn¹ fortæller imidlertid, at den enke, der sammen med sin unge søn blev nødt til at forlade Fuglø, hed Anna, og sønnen hed Urne. Med deres løse ejendele blev de ført over til det nærmeste sted på Viderø, Áardalur (Ádal). Deres medbragte løsøre bar de op i en stensætning (urð) lidt oven for, lagde det mellem stenene der og spadserede derfra til Kvannesund. Stensætningen fik derefter navnet *Urnaurðarnar*².

Hovedsagnet meddeler endvidere, at lagmanden fik igen enken jaget bort fra Kvannesund, hvorefter hun bosatte sig på en halvmark jord, hun ejede på Strænder i Østerø (i nærheden af Skåle). Heller ikke her lod lagmanden hende i fred; til sidst flyttede hun da til Nolsø at bo.

Sagnet på Nolsø meddeler³, at der på øen gik hun under navnet Korndalsenken (i Korndal lå den gamle bygd på Nolsø). Der siges om denne enke, at hun havde en fuglehund, der, når søpapegøjerne tog land om foråret langs skrænten af øen, snappede dem ud af deres huller og bar dem hjem. På den måde gik det hårdt ud over fuglenes bopladser, og nolsinger så sig gale på hende for det. Mere ved sagnet ikke at berette om denne korndals-enkes skæbne.

I Norderøernes vårtingsprotokol under året 1698 står der om 2 gylden jord i bygden Kirke på Fuglø, at de i indmarken ligger i *Urnejord i Eggeba*. En Urne har sikkert engang ejet det stykke jord, der dengang kaldtes Urnejord. I nutiden kendes dette stednavn ikke mere.

Ingen fæster i Hattervig på Fuglø har efter 1584 heddet Urne. Hvis sagnet om enken har en historisk kerne, må det være hende, der har været af Urnernes slægt. Man kunde da godt tænke sig, at sønnen da blev kaldt Urne, ligesom der står om Jacob Joensøn i Kvannesund.

Trækket med enkens fuglehund forekommer både i Fuglø-sagnet og Nolsø-sagnet. Da I. C. Svabo 1781-82 skrev sine indberetninger fra en rejse

¹ Meddelt mig af kongsbonde Zacharias Jacobsen, Hattervig. Zacharias Jacobsen kunde dengang ikke have læst noget om Urnerne på Færøerne, da, så vidt jeg ved, ingen havde beskæftiget sig med dette spørgsmål.

² Enkelttalsformen *Urnaurð* har også været benyttet; se prof. Chr. Matras: *Stednavne på de færøske Norduroyar*, side 47, hvor overleveringen har forklaret navnet *Urnaurð* som stammende fra, at manden Urne opbevarede smuglergods på det sted.

³ Meddelt mig af Poul Nølsoe på Nolsø.

på Færøerne, siger han om fuglehunden: „Denne skal og være liden, men dens øvrige forskel fra søjdehunden veed jeg ikke, siden jeg ikke traf på at se nogen; de ere særdeles sjældne“. I sin Færøernes beskrivelse fra 1773 siger Lucas Debes om fuglehunden, når den bruges til fangst af søpapegøjer mellem stenene i en *urd*: „Men dersom de (søpapegøjerne) ere under de mange stene, lade de (mændene) løbe små hunde derind, som dertil ere afrettede, hvilke tage både fugle og æg og bære til manden“. I en gammel lagtingsvedtægt fra sidste halvdel af det 14. århundrede ses fuglehunde at have været brugt på Færøerne; se *Útiseti VI* side 111. Iøvrigt må denne måde at fange fugl på forlængst være uddød på Færøerne. I Norge har det vistnok været skik at fange søpapegøjer med hunde.

Ud af sagnenes iøvrigt spinkle indhold kan man vanskeligt drage nogen slutninger, men de historiske kilder viser, at slægten Urne har været på Færøerne. Antagelig stammer den fra den danske adelsslægt, men hvordan kan denne forbindelse påvises?

LOUIS ZACHARIASEN

STORKORSET PAA ASSISTENSHUSET

Torsdag den 14. April 1774 om Morgenen var det slet ikke let for Folk at komme gennem det snevre Højbrostræde i København – dengang var hele den nuværende Højbroplads opfyldt af en Klynge tæt sammenbyggede to-*tre* Etages Huse, hvoraf nogle ogsaa havde Façade ud mod Store Færgestræde paa Karréens anden Side, over mod Gaderne omkring St. Nikolaj Kirke. Det var bl. a. Tilfældet med det Hus, som tilhørte Sieur JOHANN LORENTZ PALLAST, og hvori han havde et Slags Hotel garni for ældre, ugifte Kavalerer af den højere Klasse – og naar det hin Aprilmorgen kneb med at komme gennem Strædet, var det, fordi en af disse høje Herrer Ugedagen før var død og nu skulde stedes til Jorden.

Uden for Nr. 72, hvor han havde haft sit Logement, holdt den ene af Byens fløjels Ligvogne, forspændt med seks Heste, og ned til den bar seksten Studenter i Sørgekapper den tunge, dobbelte Ligkiste, dækket med et sølvfrynset Tæppe; til at befordre Studenterne holdt der seks Kareter, ved Ligvognen var der Biløbere ved Forspændene og tre Tjenere paa hver Side; fem andre Tjenere ledsagede Følget til dets Vogne, og medens Morgenklokkerne i St. Nikolaj klemtede, og Sangklokkerne satte i fra Vor Frue Kirke, bevægede Ligtoget sig det korte Stykke over til St. Nikolaj, hvor Kisten blev bragt ind til den aabne Grav, som stod parat i den søndre Sidegang. Her ventede Kirkens Sognepræst, den velærværdige Hr. HANS LEMMING for at forrette Jordpaakastelse, men nogen Tale blev der ikke holdt og ej heller spillet paa Orgelet, kun sunget af Frue Skoles Disciple, og paa knap et Kvarter var det hele forbi; den nysgerrige Skare, der havde samlet sig for at se paa Op-toget, spredtes, og de, som vidste bedst Besked, kunde fortælle, at den Mand,

der nu med Udfoldelse af det gængse Ceremoniel var stedet til Hvile, var den ikke helt ukendte Ekscellence, Geheimeraad og tidligere Amtmand over Falster, Hr. LUDVIG – af sine nærmeste kaldet LOLLE – CHRISTIAN VON OERTZ, der vist var død af Drik eller paa anden fæl Maade, siden man ofte, efter at han i 1772 havde opgivet sit Amtmandskab og lagt sig ind hos Sr. Pallast, havde set ham i beskænket Tilstand, paavirket af megen Vin og adskillige dobbelte Sopkener, trimle om i Københavns Gader; Ridder af Dannebrogen var han jo, men man sagde rigtignok, at han ved Kongens Geburtsdag for nylig burde have haft det blaa Baand, siden han ikke kunde holde det hvide rent. En og anden havde iøvrigt lagt Mærke til, at hans Ordenskors ikke, som det burde, havde ligget paa hans Kiste paa den foreskrevne aurorafarvede Pude. Naa, det hæftede man sig nu ikke videre ved; begravet var han, Kone og Børn havde han ikke haft – saa hvad han efterlod sig, gik vel til hans Broder, den heller ikke just for sine Dyder bekendte Grev FRIEDERICH VON OERTZ, der ogsaa var eller havde været Amtmand baade her og der, og kun faa Aar efter Erhvervelsen havde solgt det prægtige Svenstrup Gods, som han havde faaet ved at ægte Ærkebiskop HANS SVANES Sønnedatter, til en borgerlig, den store, store Krigsraad Peter Johansen Neergaard, berømt ved Wessels kaade Gravskrift . . .

Oppe i Sr. Pallasts Sal, hvor det fornemme Lig havde staaet, hang endnu Søregardinerne for de tre Fag, men da de var fjernet, og de seks lejede Gueridoner, som med hvide Vokslys havde staaet om Kisten, var bragt bort, stod der tilbage to Mænd, noget lange i Ansigterne, og tænkte paa, hvad der nu vilde ske; det var Sr. Pallast selv og Geheimeraadens Tjener, CHRISTEN Høsr, og de havde god Grund til at være betænkelige, for de vidste, at den fornemme Mand, der nylig var begravet med Heste og Vogne og et lejet Følge, var en af de fattigste Stymperere, der havde levet i Kongens København. De to havde, da han var død den 6. April, og Skifterettens Folk kom for at registrere og forsegle hans Ejendele, ikke kunnet paavise andet jordisk Gods, ham tilhørende, end den Smule Pjus, som Tjeneren gjorde Rede for, og som nu blev ført til Protokols og vurderet som følger:

1 gl. grøn Klædes Kjole, Vest og Bukser	3 Rigsdaler
1 Krave, 1 Manchetskjorte, 6 Bind og 3 Par Støvle Manchetter	4 Mark
2 Lommetørklæder og 1 gl. Serviet	8 Skilling
2 Par uldne Strømper og 1 Par Støvler samt 1 Par gl. Tøfler . .	3 Mark
2 gl. Hatte og 2 Peruqver	1 Mark
1 spansk Rør med Porcellæns Knap	2 Mark
1 gl. Natskrin	2 Mark

ialt 5 Rdl. og 8 Sk.

Ja, saa var der en Del gamle Papirer og Dokumenter, som blev puttet i et gammelt Pudevaar og forsynet med Rettens Segl, og Dagen efter havde Tjeneren under sin Herres Seng fundet et lidet Skrin, der dog kun viste sig

at indeholde nogle Brevskaber, som Retten ogsaa tog til sig – men ellers var der absolut intet, navnlig ingen Penge; derfor havde Sr. Pallast ogsaa maattet henvende sig til sin Logerendes fornemme Slægt for overhovedet at faa ham begravet. Det var da blevet ordnet ved Sammenskud af hans fire gamle Kusiner paa mødrene Side – hans Moder havde været en Komtesse FRIJS – og Fætteren, Grev CHR. DANNESKIOLD-SAMSØE, med Oberjægermester V. GRAMS Frue BIRGITTE CHRISTINE FRIJS i Spidsen. Men mere end Begravelsesomkostningerne vilde disse fine og rige Folk saamænd ikke ofre paa dette Alter, og nu kom Regnskabets Time – hvor skulde nu Sieur Pallast og Tjeneren, hvor skulde Barber SOLLE og Traktør JESPER WINTHER og Vinhandler MICHAEL THAYSEN og Hyrekusk ANDERS PEDERSEN og alle de andre, paa hvis Bekostning den salig Geheimeraad havde levet i Aar og Dag, hvor skulde de faa deres Tilgodehavender fra? Ja, det maatte blive Skifterettens Sag at klare.

Dermed fik den ogsaa sin, ret forgæves, Hyre gennem utallige Retsmøder, men foreløbig maatte den se til at besvare Overkammerjunkeren V. A. VON DER LÜHES Skrivelse, som han i sin Egenskab af Ordenssekretær den 16. April sendte den kgl. Hof- og Stadsrets Skifte-Commission, og hvori han anmodede om nu, da Begravelsen havde fundet Sted, at faa tilsendt det Ordenstegn, hvormed den Afdøde i 1763 var blevet benaadet af højsalig Kong Frederik V., og som i Henhold til Ordens-Statutterne skulde indsendes til Ordenssekretæren.

Men blandt den Afdødes Efterladenskaber fandtes det ikke – hvor var det saa henne? Har man haft noget Nys derom, har Tjeneren vidst lidt Besked, eller hvordan kom det nu frem, at, o Rædsel! Geheimeraad LUDV. CHR. VON OERTZ havde i Strid med Statutterne og al Anstændighed, men drevet af den Nød og Trang, der bryder alle Love, pantsat sit Ridderkors paa Assistenshuset og derefter yderligere laant Penge paa Sedlen hos en af Byens Jøder, der drev Pantelaanervirksomhed. Frem kom det altsaa, og den 20. Maj fik Politimester, Etatsraad CHRISTIAN FÆDDER en allerhøjeste Befaling til at anstille Forhør i denne meget pinlige Sag. Det gjorde han, og i nogle Bilag til den kgl. Partikulær-Kasses Regnskab for 1774 faar man at vide, hvordan Sagen spændte af – dér ligger nemlig en Udskrift af det Forhør, som Politimesteren allerede et Par Dage efter, den 24. Maj, paabegyndte til Sagens Oplysning.

Det faldt nu ikke saa svært at faa fat i den Mand, der vidste bedst Besked med det hele, thi allerede den 11. Maj havde Jøden BERENDT MOSES ANRICHT, boende i Brolæggerstræde Nr. 114, skrevet til Politimesteren og forklaret, hvad *han* havde med den Sag at gøre. Til ham havde Geheimeraad von Oertz nemlig henvendt sig allerede i Februar 1773 og bedt ham skaffe sig et Laan paa 100 Rdl. mod Sikkerhed i en Assistenshus-Laaneseddel, hvorefter der – af en vis CHRISTIAN – var laant 152 Rdl. paa et Kors med 14 ægte Stene – men at Talen var om et Dannebrog-Ordenskors, – *det* kendte Anricht ikke noget til; det fremgik ikke af Sedlen, og Pantet paa Assistenshuset havde

han ikke faaet at se. Han havde hos en Ven skaffet Geheimeraaden det Laan, han bad om – selv havde han nylig haft et stort Tab og ikke saa mange Penge at laane ud – og for at holde Assistenshuslaanet løbende, havde han maattet forny Sedlen, hvilket iøvrigt først skete den 10. Marts 1774, med en Udgift af 20 Rdl. og nogle Mark. Nu bad han Politimesteren om at blive hjulpet til disse Penge, og desuden maatte han jo ogsaa holde sin Ven skadesløs for det ydede Laan.

Ved Forhøret den 24. Maj fastholdt Berendt Anricht sin Forklaring, men anden Hjemmel for dens Rigtighed, end at Sedlen var overleveret ham af Geheimeraaden, havde han ikke; han havde givet Hr. von Oertz et Bevis for at have modtaget den – dette Bevis synes iøvrigt ikke at have været mellem den Afdødes Papirer, ellers var det vel blevet nævnt – og Sedlen var ikke i Anrichts Besiddelse; den kunde han dog nok inden 14 Dage skaffe frem, men hos hvem den fandtes, vilde han ikke oplyse. Politimesteren gav ham en Frist af 8 Dage til at skaffe Sedlen til Veje eller sige, hvor den var, men allerede 6 Dage efter stillede Anricht med den – og den lød ganske rigtig som angivet. Derefter blev to Politibetjente, d'Hrr. CHRISTIAN TRANE og JEAN PIC, fluks sendt afsted med Sedlen til Assistenshuset for at undersøge, om det ikke var et Dannebrogskors, der var pantsat, og de aflagde samme Dag en Rapport, der bekræftede det; Assistenshusforvalteren, Hr. PEDER RAVN, havde forklaret, at saa vidt han vidste, var det et Dannebrog's Ordens-Kors, at det var pantsat af en Jøde, hvis Navn han ikke vidste – og at han selv fra Collegiet (Assistenshuset sorterede dengang under Søkvæsthuset, der atter hørte under Admiralitets- og Commissariats-Collegiet) havde faaet et Brev, hvori det var befaleet ham ikke for Eftertiden at laane paa saadant!

Det ser jo noget mærkeligt ud, at Collegiet allerede paa dette Tidspunkt har kunnet tildele Forvalteren en Røffel for at have taget et Ordenskors som Pant, men fra Ordenssekretæren til Admiralitetet har Vejen ikke været lang, og det ellers uhørte: at en Ridder havde pantsat sit Kors, er vel nok blevet hvisket fra Mund til Mund i de Dage. Helt paalideligt ser den gode Peder Ravns Udsagn om, at det var en Jøde, der havde pantsat Korset – og Pant-sætningen var allerede sket den 22. Decbr. 1772 – heller ikke ud, eller det kan være refereret galt af Betjentene; rimeligvis foreligger der en Forveksling med, at en Jøde har *fornyet* Sedlen, hvilket jo var rigtigt nok. Men med denne Forklaring i Politiets Haand var Slaget i hvert Fald tabt for den arme Berendt Anricht; den 7. Juni afsagde Politimesteren en Kendelse, hvori det hedder, at da Anricht efter egen Tilstaaelse ingen Hjemmel kunde skaffe for, at Seddelen paa Geheimeraad v. Oertz' Kors var i hans Besiddelse, og ej heller kunde skaffe ringeste Bevis, „hvorefter af ham noget Laan paa saadan Seddel har været gjort, hvilke begge Deele dog Loven efter død Mand udfordrer“, saa burde han foruden at udlevere Assistenshussedlen uden Vederlag „som den, der havde til Pant modtaget en Seddel paa et Ordens Kors Hans Maje-stæt tilhørende, som ikke kunde pantsættes, straffes for at have handlet med en uberettiget“. Men, da Sedlen ikke tydelig beskriver Pantet, saa kendtes

for Ret, „at Jøden Berendt Moses Anricht bør alleene have sin paa meerbemeldte Assistance-Seddel formerende Fordring forbrudt og iøvrigt for videre Tiltale i denne Sag fri at være“.

En Udskrift af Forhøret, der slutter med denne salomoniske Kendelse, blev af Politimesteren fremsendt til Ordenssekretæren, og Etatsraad Chr. Fædder, der som forhenværende Lakaj var en overfor de store krybende og ydmyg, men overfor Smaafolk hoven, opblæst Person, har sikkert ment at have klaret denne kildne Sag i den rette Aand.

Men heri tog han mærkelig fejl. Et Par Uger efter modtog han nemlig sin Forhørsudskrift tilbage med den Besked, at Kongen uanset Politimester-Kendelsen ikke blot ønskede af Partikulær-Kassen at udbetale Assistenshusets Tilgodehavende, ialt 155 Rdl. 4 Mk. og 13 Sk., men ogsaa vilde betale Berendt Moses Anricht 75 Rdl. 4 Mk. – hvilket vel var det Beløb, man paa højeste Sted skønnede, han burde have, idet han dog sikkert ved Diskonteringen af Laanet til Geheimeraadens havde haft en net Avance. Etatsraad Fædder maatte oven i Købet døje den Tort selv at meddele Anricht dette og paany fremsende sin Forhørs-Udskrift til Ordenssekretæren, paategnet Anrichts Kvittering og Tak – „for saadan kongelig Skienk og Naade“, kom der til at staa . . .

Hermed slutter da en Episode, som vist baade i Dannebrogordenens og Assistenshusets Historie er uden Sidestykke. At det kunde ske, skyldes i første Række den Omstændighed, at saaledes som et Dannebrogskors – Storkorset – dengang saa ud, var det for en ukyndig ikke til at se, at det tilhørte en Ridderorden; det var et ganske enkelt, aflangt Kors af Guld, hvori der paa den ene Side var indsat 14 Ædelsten – Taffelsten – men uden Indskrift eller Udstyr, en Krone eller sligt, som adskilte det fra et almindeligt, men unægtelig stort og kostbart Smykke. Af Sagens Parter vidste kun Geheimeraad v. Oertz – og nok ogsaa Tjeneren Christen Høst – Besked dermed, derfor er han ogsaa den virkelig strafskyldige i Sagen. Til hans Undskyldning taler hans elendige Fattigdom og Forfald og vel ogsaa det, at han, trods sin danske Moder, var en af de Fremmede i Landet, en af „de ikke helt faa ubetydelige Adelsmænd af fremmed Afstamning, der uden Føling med Land og Folk, allene ved Kongegunst, naaede op til de højeste Værdigheder og Embeder, og hvis Navn er viet til Glemsel“, saaledes som det i Baron Joachim Wedell-Neergaards smukke Værk om Svenstrup er udtalt om Geheimeraadens Broder, den ovennævnte Grev Friederich von Oertz.

En Snæs Aar efter Geheimeraadens Død ødelagde Ilden baade det Hus, han sidst havde boet i, og Kirken tæt ved; hans Grav i dens søndre Gang er længst ukendelig. Og Glemselen kan atter sænke sig over hans Navn og hans triste Eftermæle, efter at det paany har vist sig, at gemt dog ikke altid er glemt.

KILDEHENVISNINGER

Hovedkilden er den kgl. Partikulær-Casses Regnskab for 1774, Bilag No. 209, Ordenskapitlets Sekretær, Geheimeraad V. J. v. d. Lühes Kvittering for de 231 Rdl. 2 Mk. 13 Sk., som medgik til Indløsning af Ridder (Stor-) korset, hvortil slutter sig Politimester Fædders Skriv. af 8.6.1774 til v. d. Lühe, bilagt en Udskrift af Politikammerets Protokol for 24.5. med Forhøret over Behrendt Moses Anricht. Et Gennemsyn af Assistenshuset Udlaansprot. Nr. 71 for 1772-74 stadfæster, at et Kors [af Guld] med 14 ægte Sten, som 1. Gang er pantsat 22.12.1772 af „Christian“ [v. Oertz' Tjener hed Christen!] for 152 Rdl. og en maanedlig Rente af 1 Rdl. 26 Sk., atter er pantsat o: Laanet fornyet 10.3.1774 og indløst 27.6. s. A. Ved 1. Pantsætning har Sedlen Nr. 56.761, ved Fornyelsen Nr. 76.196; denne Seddel er vedhæftet Forhørsudskriften. Assistenshusforvalter 1772-74 var (fra o. 1760) Peder Ravn (Danske Slægter Fabricius VI, 1929, S. 30 No. 81) f. 1731, d. 1781.

Næste Kilde er Kbhvn.s Skiftekom.s Forsegling's Prot. No. 1. Litr. A. 1771-79, hvori Skiftet efter Geheimeraad v. Oertz har No. 67, S. 103 f. Dets Behandling gennem mange Sessioner slutter først 23.7.1776 (Bek. Prot. S. 313). Boets eneste visse Indtægt var den afdødes tilgodehavende Pension 70 Rdl. 3 Mk. 2 Sk.; Udgiften var 6322 Rdl. 4 Mk. 10 Sk. Skiftets Akter indeholder bl. a. en Opgørelse over Begravelsesudgifterne 153 Rdl. 8 Sk., der som anført bares af Slægten, men anmeldtes som en Fordring i Boet men dog frafaldtes; endvidere Sieur Johannes Lorentz Pallast's Fordring saa ialt 345 Redl. for Husleje og Fortæring, kontante Laan og Udlæg for Brændsel („2 faune Brende den Gang som hann satt i Arest [fmntl. som Gældsarrestant] i Mit Huus . . . 10 Rdl“). Tjeneren Christen Høst krævede ialt 133 Rdl. 3 Mk. for tilgodehavende Løn og Kostpenge, kontante Laan, Udlæg til Brænde, Vask, Strømper, Støvler, en Frakke og en Tobaksdaase; i den sidste Skiftesession, hvorved Bobehandlingen sluttede, oplystes det, at Christen Høst, efter Sr. Pallast's Sigende, nogle Dage efter Geheimeraadens Død havde taget hans efterladte Effekter til sig og dermed var bortrejst. Prokurator Wosemose mente, at man kunde dekorere Sagerens Værdi, 5 Rdl., i Tjenerens Fordring paa Løn - og herved blev det. Vinhandler Michael Thaysen „paa Hjørnet af Friderichsberggade og Bakken“ [o: „Smedebakken“, mellem Vestergade, Frederiksberggade og Kattesundet] havde i Tiden fra 5.2. til v. Oertz' Død krediteret ham for 5 Rdl. 4 Mk. for 10 Serveringer af „1-1 $\frac{1}{2}$ Pott Rinsk Viin og 2de [4 Gange er det 3!] dobbelte Soppen“ ad Gangen; Amts-Chirurg J. Chr. Solle havde fra 1.1.1773-6.4.1774 15 Rdl. til gode for Barbering à 1 Rdl. om Maanedn, og til C. Günther, Løve-Apoteket, skyldtes endnu fra Febr. 1773 og senere ialt 7 Rdl. 4 M. 8 Sk. for „Starkendes élixir von dem Cort. Peruv.“ o. s. v.

Ludvig Christian von Oertz var født 11.10.1717 i Kbhvn. som Søn af Generalmajor Balthazar Friederick v. O. († 1723) og Komtesse Charlotte Amalie Friis († 1751, 2° gift m. Geheimeraad Otto Blome til Neuenhof); en Oversigt over hans fædrene Slægt findes i Wilh. v. Benzons Stamtavler over danske [!] Adels Slægter 1660-1820, Bind N-R i Rigarkivet; om hans mødrene Slægt - Friis fra Vadskjær-gaard, den grevelige Linie - Efterkommere af Lensgreve (fra 1671) Mogens Friis († 1675) se Danmarks Adels Aarboeg 3. Aarg. 1886, S. 139 f. Selv var han ugift; 31.3.1763 blev han hvid Ridder, 1769 Geheimeraad; Vittigheden med, at han burde have havt det blaa Baand, staar i Bolle Luxdorps Dagbog for 6.4.1774 (E. Nystrøms Udgave, II, 1925, S. 8 og Fodnoten). 11.3.1755 var han blevet Amtmand over Falster og boede i Nykøbing; om hans Færd her gives udførlige Oplysninger i „Holms Samlinger“ i Landsark. f. Sjælland m. v. 4.6.1772 søgte han Kongen om „paa Grund af svage og sygelige Omstændigheder“ at maatte fratæde Amtet til Kammerherre G. C. v. Walmoden mod en aarlig Pension paa 1000 Rdl.; dette tilstodes ham under 25.6. s. A. Men allerede ved Embedsovertagelsen viste der sig Uordner i v. Oertz Regnskaber, og 14.1.1773 blev han aktioneret for Regnskabsuorden; der nedsattes en Kommission til at behandle Sagen, som først sluttede med en Dom 13.3.1775.

Om Politimester Christian Fædder (1710-93) henvises til Biografierne i C. F. Bricks biografiske Lexikon, V, 1891, S. 499, og til P. Engelstofts Dansk biog. Leks., VII, 1933, S. 523 f., og de dér nævnte Kilsteder.

I Dannebrog Ridder-Ordenens Statutter af 1.12.1693 gives i § 7 en Beskrivelse

af Ordenens Kors, Baand og Stjerner; det var et Guld Kors, hvidt emaileret med rød Kant, hængende i et bredt rødrandet, hvidt Silkebaand over Brystet fra højre Skulder, og en sølvbroderet Stjerne hvorpaa var lagt et sølvbroderet Kors med Kong Christian V.s Navnetræk og Ordet: Restitutor; Stjernen bares paa højre Bryst. Paa selve Korset var 14 „Taffelsten“ (Diamanter af Taffelform) men ingen Indskrift, der kendetegnede det som et Ordenstegn. Stenen var anbragt syv vandret og syv lodret. I § 17 foreskrives, at „det Ridder-Kaars, som Ordens Herrerne værdiges med, maa icke forandris, sælgis, bortgivis, bortlaanis, pantsettis, i Gields Betaling udleggis eller afhændis til nogen, under hvad Forevending det være kand, enten af Nød eller anden Aarsag, men skal altid blive hos Ridderen i god Forvaring, saa længe hand er i Live“. § 30 handler om, hvorledes der skal forholdes med Ordenens Tilbagelevering ved Ordens-Broderens Død, og i § 31 bestemmes, at naar Ridderen dør, skal Ordene „læggis paa en aurorefarvet Fløyels Pude midt paa Liigkisten, saalænge Liiget staaer udi Huuset og siden udi Liigbegjængelsen (saafremt den med en offentlig Ceremoni forrettes) af en dertil forordnet Marschalk til den Afdødes Ære paa fornævnte Fløyels Pude for ham bæris“.

Om Grev Friedrich v. Oertz (1713-79) se J. Wedell-Neergaard: Svenstrup. Et sjællandsk Gods' Historie, 1921, S. 245-46. Han overtog 1744 Godset efter at være skilt fra sin Hustru, og solgte det allerede 1751 til P. J. Neergaard. I 1733 var han, af Hensyn til sit Ægteskab med Frøken Marie Svane, gjort til Greve.

H. G. OLRİK †

Den foranstaaende Afhandling har (uden Kildehenvisninger) været trykt som Kronik i „Nationaltidende“ for 19. Oktober 1941.

SPØRGSMÅL

(Eventuelle svar bedes tilsendt redaktionen, der vil sende dem videre til spørgeren og offentliggøre dem i tidsskriftet).

AHLEFELDT

Er det stadig ikke lykkedes at opspore forældrene til Dorothea Øllegaard (Clausdatter?) Ahlefeldt, født „umb Ostern“ 1636, død 1726, gift 1° med præst i Nustrup Peter (Hans?) Jordt (ca. 1629–59), 2° med præst sst. Hans (Johannes) Laugesen Vedel (Wedel) (1631–92)?

ERIK REITZEL-NIELSEN.

BESNARD – BØRRESEN

ANTHONETTE CHRISTIANE BØRRESEN, f. 1794, d. 1856, figurantinde og danseelev v. det kgl. teater, afskediget 1812, havde med en vistnok fransk person, der kaldte sig FRANÇOIS BESNARD, navnet er muligvis paataget, to eller maaske tre børn. Ved det ældste barns daab d. 2/5 1814 i Sct. Petri tyske kirke er faderens stilling opgivet som „ein Schreiber“ og ved en anden daab 3/11 1815 i samme kirke opgives faderens stilling som „ein Schiff's Schreiber“. I pasprotokollen over udrejste fra Kbh. ses at en købmand F. Besnard er rejst til Hamburg, Neustadt, Glückstadt og Lübeck flere gange i disse aar. Anthonette Christiane Børresen ses ligeledes at være rejst til Hamburg to gange. Et barn menes født i Tyskland og adopteret af franske emigranter i Hamburg. – De to kendte børn er ADELAIDE FRANCISCA ANTHONETTE BESNARD (1813–71) gift med postholder, kammerraad CHRISTEN CHRISTENSEN i Taastrup, og FRANÇOIS AUGUST BESNARD, f. 1814. Enhver oplysning om François Besnard og Anthonette Christiane Børresen modtages med tak.

JØRGEN SCHOU.

VALLENSDORF – KLØVERMAND

Fra Næstved latinskole dimitteres 1718 PEDER JACOBSEN VALLENSDORF, f. 1698, dbt. 26/9, søn af degnen Jacob Diderichsen i Vallensved. Ved skiftet efter faderen den 5/11 1733 oplyser hans medarvinger, at de ikke ved, hvor han er, eftersom de i 3 aar ikke havde haft nogen kundskab fra ham. Oplysninger om hans videre skæbne ønskes.

Hans søster GOUCHEN blev den 16/2 1729 gift med JACOB KLØVERMAND, f. ca. 1705, student fra Næstved latinskole 1725, substitut hos svigerfaderen indtil dennes død. Det hedder om dem i kirkebogen: „De blev begge ulykkelige i verden. Gud give! Salige i himmelen.“ Oplysninger om Jacob Kløvermands fødsel og oprindelse samt om deres tilsyneladende triste skæbne modtages med tak.

ERLING PETERSEN.

RETTELSER OG TILFØJELSER

HENNING HEILESEN: SLÆGTEN CANARIIS

(12. R. IV, s. 142-46).

- Nr. 1. JACOB CANARIIS boede ifølge skiftet efter ham (Odense skifteprotokol 1710-16 fol. 272 ff.) i Vestergade, hvor han havde en ejendom på 9 fag til gaden. Boets opgørelse sluttede med et overskud på 86 rdl. Han døde - ifølge samme kilde - 13. sept. 1715 om morgenen kl. 2. Børnene Johan og Anna Margrethe er *ikke* som anført i „Slægten Canariis“ af hans 1. ægteskab, men af hans 2. ægteskab med Anne Cathrine Nielsdatter Hvid, der døde 16. nov. 1715. Begge hans brylluper fandt sted i Odense St. Knuds kirke. (Brandts uddrag).
- Nr. 2. JOHAN NICOLAI CANARIIS, der som anført er barn af andet ægteskab, må, da hans dåb ikke findes i St. Knuds kirkebog, være født 1697. Hans vielse fandt sted (efter kgl. bevilling) 11. maj 1735 i Laxegade i „Tre Hiorter“. (Holmens Lysebog). Udover de i „Slægten Canariis“ nævnte 4 børn, havde han ialtfald yderligere 2 børn:
ANNE KIRSTINE døbt 21. marts 1743 (Kbh. Nicolai).
ANDREAS døbt 13. juni 1745 (Kbh. Nicolai) bgr. 18. maj 1746 (Kbh. Nicolai kirkes regnskaber 1. kirkevæрге).
- Nr. 3. ANNA MARGRETE CANARIIS døbt Odense 26. dec. 1698 (St. Knud).
- Nr. 9. JACOB CANARIIS viet 13. dec. 1762 i Karrebæk. Hustruen Margrete Olufsdatter Volf er døbt 6. jan. 1740 i Vejle som datter af gårdejer i Vejle Ole Olsen og 2. hustru Karen Pedersdatter.

ALFRED LARSEN.

H. HJORTH-NIELSEN: EN FAMILIE GAMST

(13. R. III, s. 77-100).

- Nr. 25. MAGNUS GAMST. Hans 3. hustrus mor hed KRISTINE MARIE LUDVIGSEN. Faderen opføres i Ehrencron-Müllers „Gravskrifter . . .“ som HENR. WAHLBOM.
- Nr. 64. JOHAN HENRIK GAMST, ~ Kbh. 9/4 1805 (Trinitatis) pigen MARIE CATHRINE AAGAARD (ved sønnens daab aaret efter har kirkebogen: MARIA CATHARINA SØRENSEN, dette sidste er senere indføjet). Ægteskabet opløst ved dom for Odense byting 22/1 1811. Hun ~ 2° Odense

16/2 1811 skomagemester HANS THORSEN WINTERLIG [WINTHERLICH],
* Odense ca. 1787, † sst. 19/2 1834.

Søn: THOMAS MAGNUS GAMST, døbt Kbh. (Trinitatis) 2/3 1806,
† Odense 24/8 1848 (Sct. Knud). ~ Odense 14/8 1830 (Sct. Hans)
SOPHIE WILHELMINE KLUG, * ca. 1810, † Bregninge sg., Taasinge,
8/1 1884. Datter af gartner i Odense FRANTS VILHELM KLUG. Hun
~ 2° skovfoged RASMUS CASPERSEN, † Knudsbølle paa Taasinge 15/9
1899.

ØJVIND ANDREASEN.

DA ODENSE STORMKLOKKE RINGEDE FOR LIG

(13. R. III, s. 60-76).

I cand. mag. OLE KARUP PEDERSENS uddrag af Odense kærnerregnskaber er der indløbet en fejl. I uddraget af regnskabet for 1588-89 anføres som død „BULL ANNDERS SCHRIFFUERS“. Men i selve regnskabet står der: „Annamitt aff Bull Annders Schriffuers for Stormklocken“. Bull lever altså 1588-89, siden vedkommende har betalt til kærneren. Da der står Annders Schriffuers, må Bull være Anders Skrivers hustru eller snarere enke. Bull må være pigenavnet Bodil. Regnskabsnotitsen skal følgelig forstås således, at Anders Skrivers ægtefælle Bodil har betalt for ringning med stormklokken, formodentlig i anledning af Anders Skrivers død.

CARL LINDBERG NIELSEN.

RETTELSE

1955 p. 16 l. 3-2 f. n. bedstemoder - læs moder.

ANMELDELSER

TO MEMOIREBØGER

Robert Neiiendam fortæller. – Livserindringer. Kbh. 1953. 208 S. Branner og Korch.

VILH. LA COUR: *Livet begynder. Træk fra min Barndoms og tidlige Ungdoms Aar.* Kbh. 1953. 258 S. P. Haase og Søns Forlag.

Det er en ofte gjort Erfaring, at vore Dages temmelig frodige Memoirelitteratur i aandelig Lødighed staar væsentlig tilbage for ældre Tiders. Alt for mange snaksomme, maniererede, i dybere Forstand interesseløse „Erindringer“, „Tilbageblik“ o. l. har i den sidste Menneskealder set Dagens Lys. En Hovedaarsag til Misforholdet mellem den ydre Stofmængde og den indre Værdi maa sikkert søges i den Omstændighed, at vor Tid kun i ringere Grad synes at eje Evnen til at opfatte det karakteristiske ved et historisk Tidsbillede, og netop Evnen til historisk og psykologisk at leve sig ind i Tidsalderens Milieu er af væsentlig Betydning for Tilvejebringelse af Memoirer af blivende Betydning, langt vigtigere end at fremstille sin egen Personlighed i bengalsk Belysning. Med denne Baggrund for Øje er det da glædeligt, at der netop nu er fremkommet to Memoirebøger, som hver paa sin Maade hæver sig højt over Gennemsnittet og betegner en virkelig berigende Tilvækst til denne Litteraturgren.

Det er forstaaeligt, at en saa talentfuld Skildrer af andre Personligheder som Teaterhistorikeren ROBERT NEIIENDAM har følt Trang til ogsaa at give en Fremstilling af sit eget Livs Gang. Fra ganske ung – aabenbart halvt ubevidst – har Robert Neiiendam ejet en ukuelig Trang til at gøre sig Rede for det historiske Hændelsesforløb, de svundne Tiders Personligheder og Tildragelser har i lige Grad talt til hans historiske Instinkt som til hans Fantasi. Denne Tilbøjelighed præger ogsaa i høj Grad hans Memoirer. Vel sandt, han kan ikke undgaa at omtale sin egen Indsats, – hans fortjenstfulde Virksomhed som teaterhistorisk Forfatter, hans storartede Kamp for at opbygge Teatermuseet, hans varmhjertede Arbejde til Bedste for nødstedte Kolleger, hans Gerning som energisk Forstander for Det kgl. Teaters Elevskole fortjener i Sandhed ogsaa Omtale –, men i hans egen Livserindringer ligger Hovedvægten dog paa Milieuet og de Mennesker, han har mødt paa sit Livs Vej.

Dette gælder ikke mindst Skildringen af hans Barndoms Land, det gamle Frederiksberg, hvis idylliske Karakter kan forekomme Nutidens Mennesker

saa fjern, som om man var sat over 100 Aar tilbage. Smukt og pietetsfuldt skildres Forf.s teaterinteresserede Hjem, de ejendommelige Forældre, de begavede Brødre, alt set med Tidsbaggrunden som Relief, og ind i Beretningen om hans egne Forhold følger sig Erindringen om mange af de mærkelige Skikkelser, der den Gang befolkede Frederiksberg. Livfulde og fornøjelige Rids gives saaledes af Forf.s gamle Lærer, Historikeren H. V. Clausen, af Oehlen-schlägers Datter, den gamle Fru Marie Konow, af Skuespilleren Wilhelm Holst, af en original Lærd som George Stephens, af Forfattere som Kr. Arentzen, Rudolf Schmidt og Johannes Fibiger, af Søren Kierkegaards Ungdoms-elskede, den senere Gehejmekonferensraadinde Regine Schlegel. Meget værdifuldt er ogsaa Billedet af Holger Drachmann i den mindeværdige Edithperiode, og med Deltagelse vil gamle Københavnerne gennem Omtalen af „Jomfru Tidsfordriv“ nikke genkendende til denne tragikomiske Skikkelse fra deres Barndoms By.

Robert Neiiendams senere Liv har været delt mellem Scenen og Bøgernes Verden. Fra den første skriver sig Portrætter af Mænd som Louis Bobé, Bibliotekaren A. C. Larsen og Tycho Brahe-Forskeren F. R. Friis. Med særlig Sagkundskab kan Neiiendam naturligvis fortælle om Teaterets brogede Verden hjemme og ude: Herman Bang, Harald Kolling, Otto Zinck, Martinus Nielsen, William Bloch, Betty Hennings, Josef Kainz og mange andre opstaar alle til nyt Liv. Et nænsomt og fintforstaaende Billede gives især af Vennen Johannes Poulsen.

Sikkert med Rette fremhæver Robert Neiiendam om den sidstnævnte, at han havde sin egentlige Styrke i den billeddannende Evne. Noget lignende kan siges om Robert Neiiendam selv som Memoireforfatter. Foruden paa omhyggelig Iagttagelse, stor Viden og sund Menneskekundskab bygger han især paa sin Evne til at se. Kan man maaske nu og da savne en dybereborende psykologisk Indtrængen, saa formaar Neiiendam til Gengæld overalt at lade de Figurer og Scener, han skildrer, i plastiske Billeder træde lyslevende frem for Læserens Øjne. Naar man kender den temperamentsfulde, ofte polemiske Forfatter, maa man tilmed beundre den Resignation, han har paalagt sig selv. Hans Skildringer er prægede af Soberhed, er et ærligt Forsøg paa saa objektivt som muligt i Erindringens Lys at stille sine Læsere Ansigt til Ansigt med en svunden Blomstringsperiode, med dens større og mindre Aander.

En helt anden Verden og en ganske forskellig Forfatterpersonlighed møder man i Historikeren og Arkæologen VILHELM LA COURS Erindringer. Ogsaa disse er i høj Grad fængslende, men medens Robert Neiiendam giver et Tilbageblik over hele sit Liv, indskrænker la Cour sig til blot at behandle Tiden, indtil han blev Student (1902). Naar hans Erindringsbog ikke desto mindre er blevet henvend 50 Sider større end den førstnævnte, staar det i Forbindelse med, at hans Fremstilling er anlagt langt bredere. – Hertil kommer, at la Cour i væsentlig højere Grad beskæftiger sig med sin egen Personlighed, dens Forudsætninger og Udvikling. Af begge Aarsager kan visse Partier af udenforstaaende føles vel fyldige, idet ikke alle kan forventes at omfatte den begavede

Forfatters Drømme, Lege og Foretagender paa mindre udviklede Alderstrin med samme glødende Interesse, som det maaske kan være naturligt for den paagældende selv.

I Vilhelm la Cours Bog føres man først og fremmest ind i Hjertet af det gamle grundtvigske Milieu med dets ejendommelige Præg af Historiesyn, varm national Følelse og oprigtig Kristendom, belyst gennem en Række karakteristiske Repræsentanter for talstærke Slægter som Barfod, Birkedal, la Cour o. fl., som dannede en stor Sammenhæng, næsten en lille Stat i Staten. Af mange af disse Mennesker gives der livfulde Portrætter – la Cour er for betydelig en Historiker til at have glemt, at ogsaa Personligheden har sin Plads i Historien! Det ypperste Billede er sikkert det af Faderen, Kaptajn J. C. la Cour († 1898), en skarpskaaret, mandig Skikkelse, utroligt virksom paa mange Omraader, altid i Bevægelse, aldrig træt af Livets gode Kamp. Adskillige Breve, der meddeles fra hans Haand, forhøjer Skildringens Troværdighed. Ogsaa af andre markante Personligheder gives der interessante Rids, saaledes af Morfaderen, den den Gang ældgamle Historiker Frederik Barfod, af Højskoleforstander Hans Rosendal senior og af den ejendommelige, endnu ikke glemte Præst i Birkerød Theodor Møller, hvis aandelige Fysiognomi, sandt og smukt opfattet af Forfatteren, kommer til at staa stærkt og levende for Lærerne.

Til Forstaaelse af la Cours egen Udvikling er hele denne fyldige Baggrundsskildring af største Betydning, og det er overhovedet lærerigt at se, hvorledes Milieuet i høj Grad har været medbestemmende for hans senere Standpunkter og Virkeomraader. Ikke mindst træder det klart for Dagen, hvorledes Kærligheden til Sønderjylland som en stille, men uslukkelig Ild er gaet i Arv til ham fra Faderen. Hans Personlighed er groet i gammelt Muld, og meget, der i Barndommens Dage blot var Leg og Drøm, har siden i Livet sat modne Frugter.

Ogsaa Uddannelsen af hans litterære Stil staar i stor Gæld til det grundtvigsk farvede Klima, hvori han er opvokset. Næsten overalt glæder man sig over en mandig, kærnefuld Prosa med mange rammende Udtryk og Vendinger, som nok skal bide sig fast. Jævnlig høres ogsaa Klang af Sværdet Skræp. Saa meget mere er der Grund til at beklage, at Døgnets daarlige Jargon hist og her har sat Rustpletter paa et ellers ædelt Malm. Særlig maa jeg anholde Sætningen S. 202: „det havde *vel nok* været *alle Tidens Tur*“, hvis banale Udtryk ikke staar i Harmoni med Beretningens øvrige episke Holdning.

Som ovenfor nævnt forhøjer det Bogens Værdi, at den for en stor Del er bygget paa Breve, hvoraf der meddeles flere. Særlig Brevene fra Faderen er det en Fornøjelse at læse. Men man bliver unægtelig ilde til Mode ved at læse Forf.s kategoriske Udtalelser om den Brevskat, han har faaet overdraget, og „som ingen andre skal faa Adgang til“ (S. 7–8, jvfr. S. 20). Hvor er det muligt, at en Historiker kan indtage et saadant Standpunkt? Selv om Forf. skulde føle sig overbevist om, at han for sin Del fuldt ud havde udnyttet, hvad han havde Brug for, var det dog tænkeligt, at andre kunde afvinde det samme

Brevstof nye Synspunkter, rent bortset fra, at det maaske kunde anvendes til Korrigering af en eller anden Enkelthed. Det ser saaledes mærkeligt ud, at et Brev (S. 15) skrevet i Anledning af Forf.s Daab 1884 er dateret 1864!

Det er i ikke ringe Grad tankevækkende at læse Robert Neiiendams og Vilhelm la Cours Erindringsbøger umiddelbart efter hinanden. Forskelle og Ligheder vil da træde klart frem. Begge Forfattere er Mænd, der har haft et Dagværk at udrette i deres Tid, begge har tillige følt Trang til – vaagent og nænsomt – at gøre sig Rede for deres Forudsætninger – men hvilken Forskel i disse! Gid Samtid og Eftertid gennem deres Bøger maatte forstaa Rigdommen i vor gamle danske Kultur, paa een Gang saa mangfoldig og dog saa helstøbt!

BJØRN KORNERUP.

Carl Nielsens Breve. I Udvalg og med Kommentar ved IRMELIN EGGERT MØLLER og TORBEN MEYER. Kbh. 1954. 276 S. Gyldendal.

Carl Nielsen indtager saa fremstaaende en Plads i den danske Musiks Historie og var saa fængslende en Personlighed, at han langt ud i Fremtiden baade som Kunstner og som Menneske vil komme til at beskæftige Forskningen. Det maa derfor hilses med stor Glæde, at hans ældste Datter i Forbindelse med hans Biograf TORBEN MEYER har besørget et første Udvalg af hans mange Breve. Samlingen rækker fra 1890, da den vordende Mester var 25 Aar gammel, og ned til 1. Oktober 1831, to Dage før hans Død. Udgiverne har haft den gode Idé at ledsage Brevene med en forbindende og forklarende Tekst, hvorved Bogen virker som en Helhed, en Levnedsskildring med den store Komponists egne Ord. Hertil er føjet oplysende Fodnoter samt Person- og Værkeregistre. Et nyttigt og værdifuldt Arbejde, som utvivlsomt vil blive grundigt studeret og hyppigt citeret.

Carl Nielsen var ikke blot en stor Komponist, men en fortræffelig Forfatter; baade „Levende Musik“ og den fortryllende Selvbiografi „Min fynske Barndom“ viser ham som en paa samme Tid fin og fyndig Stilist. Ogsaa Brevene rummer velskrevne Passager, men gennemgaaende er deres rent litterære Værdi ikke saa stor, som man kunde have ventet. Som Brevskriver kan han ikke maale sig med Mestre i denne ædle Kunst som sine Forgængere C. E. F. Weyse og Niels W. Gade. Der er altid Indhold i Carl Nielsens Breve, og de afspejler ogsaa meget levende hans friske Personlighed. Men de er som oftest korte og kunstløse, en lille Smule sjuskede – „Undskyld Skriften“ er det stadiige Omkvæd. Alligevel indeholder de mange interessante Bemærkninger om Liv og Kunst, og de giver udmærkede Bidrag til Brevskriverens Karakteristik.

Som H. C. Andersen var Carl Nielsen Fynbo fra et fattigt Hjem. Hvor forskellige de end var ellers – Viljen til at kæmpe sig frem gennem Vanskeligheder var fælles for dem; Troen paa deres Mission var trods periodisk Mismod det bærende Element hos dem begge; Trangen til Anerkendelse og Klagerne over Miskendelse i det utaknemlige Fædreland træffer man baade hos Digte-

ren og Komponisten; Triumfen tilsidst blev dem begge beskaaret. Fælles for de to Store er Trofastheden overfor det fattige Barndomshjem, der havde givet dem Indtryk for hele Livet, og begge holder de af at se sig tilbage og gøre Livsregnskabet op.

Flere vægtige Breve fra Carl Nielsen er hele smaa Selvbiografier, og nogle af de kønneste Afsnit af disse Breve er helligede Mindet om Barndomshjemmet. Da han 1912 havde Besøg af to Brødre, Peter fra Australien og Sophus fra Chicago, skriver han til Emil Holm: „De kan tro, det har været en dejlig Tid. Vi har været rundt i vor Barndomsegn paa Fyn, har spillet Klink fra Morgen til Aften som da vi gik i Skole, har let og grædt og opfrisket Tusinde Minder og gjort den store Opdagelse, at selv om vi nu alle er gaaet frem fra fattige Bønderdrengene til fine og (ihvertfald for mine Brødres Vedkommende) uafhængige Mænd, saa har vi bevaret en umaadelig stærk og styrkende Familiefølelse, trods Kamp og Modgang i Adskillelsen. – Hvad er det dog som gør, at man øjeblikkelig har den fulde Forstaaelse, trods fremmed Sprog og fremmed Skik?“ Og Aaret før sin Død bekender han til Thorvald Aagaard i Ryslinge: „et Menneske kommer aldrig løs fra sin Rod, fra alt det der ligger i det dybeste Leje: Barndommens og Ungdommens rige Kilde med det store Væld af Erindringer“. Sin Kærlighed til den store Musik tilskriver han Faderens Indflydelse. Niels Jørgensen var kun Malermester og Landsbymusikant, men han „var med til at danne en Musikforening bestaaende af Bønder, Skolelærere og Præster fra forskellige Egne af Fyn. Man holdt Sammenkomster 1–2 Gange om Maanedene og spillede næsten udelukkende klassisk Musik. ... Jeg nævner disse Forhold fordi jeg tror det var enestaaende paa Landet og fordi jeg ved at høre Brudstykker af de gode Mestres mere tilgængelige Værker fik en Lyst til Musik som ikke kan forlade mig“. (Til Angul Hammerich 6.11.1901).

Allersmukkeste er dog Mindeordene om Moderen i et Brev til den svenske Komponist Bror Beckman 17.2.1897, der ellers mest handler om Korværket „Hymnus amoris“: „Hun har været min Hjælper og Trøst hele Livet igjennem og jeg kan sige at uden min kjære Moder var jeg ingenting blevet i denne Verden. Trods sine smaa Kaar og mange Børn mistede hun aldrig Modet men styrkede, oplivede og opildnede os Børn til at stræbe efter de højeste Maal i Arbejde og Flid. Ifald jeg bliver [til] noget i Verden da skal min Moders Navn straae endnu større, thi hvad Karakteren angaar, saa maa man lede længe om en lignende“.

Gennem Brevene følger vi saa det fynske Genis Udvikling, hans Kamp og hans Sejre; udmærkede Bidrag giver de til alle hans Hovedværkers Historie. De fortæller om hans Udenlandsrejser til Tyskland, Frankrig og Grækenland. Vi hører om hans evige Genvordigheder som Kapelmusikus og senere Kapelmester ved Det kgl. Teater, hvor Intriger og Vanskeligheder forbitrer ham Tilværelsen. Vi møder Rækken af hans Venner og Elever. Fra 1923 begynder Mindelserne om den Hjertesygdom, der otte Aar senere gjorde Ende paa hans virksomme Liv.

Brevene er, som Breve plejer at være, prægede af Trangen til at sige sin Mening lige ud, uden at tage for sarte Hensyn til, om Udtrykkene nu alle er lige parlamentariske. Udgiverne har heldigvis respekteret dette Frisprog, som jo ikke skal tages for højtideligt: Angul Hammerich benævnes „en komplet Torsk“, Einar Christiansen „en elskværdig forvrøvlet Stakkel“, der mere og mere minder om Olaf Poulsen som Birkedommer Krans; om Drachmann, der oplæser et Foraarsdigt, hedder det til Gustav Wied: „Sikken Ordskvalder det Menneske kan pjadske af sig“. Men Carl Nielsen er aldrig ondskabsfuld. Han er kaad og munter, frejdig og naturlig, kan godt lide hyggeligt Vrøvl; ved Siden af dybsindige Betragtninger over Kunstens Væsen kan han lufte sin Bilinteresse eller skrive skæmtende løs om en særlig fortræffelig Barberpasta.

Som nævnt ligner Carl Nielsen H. C. Andersen i sin Indstilling overfor sin danske Samtid. Som ung maa han kæmpe mod Miskendelse og dum Kritik – han udtrykker 1904 som Andersen sin Foragt for Bladene, hvis Dom dikteres af „Misundelse, Intrige, Uforstand og Dumhed“; under Indstuderingen af „Maskarade“ maa han opleve „et rent Helvede af Misundelse, Skinsyge, Egoisme, Bagtalelse og Smaalighed“. Som Andersen ser han hen til Efterverdenen; 1904 hedder det: „Der kommer aldeles vist den Tid hvor „Saul og David“ vil blive anerkjendt, ja, maaske overvurderet“. Og begge store Fynboer varmer sig ved Ros og Medgang og er tilbøjelige til at finde deres nyeste Arbejde bedst af alle. Om „Klaverstykker“ op. 3 skriver Komponisten: „Alle kalder Stykkerne meget originale og Arabesken har vakt stor Opsigt. Man siger at det er noget helt Nyt og jeg synes selv det er det originaleste jeg har gjort“. Korværket „Sønnen“ anser han „for sit hidtil mærkeligste og heleste Arbejde og jeg synes at det er lykkedes mig helt at udtrykke hvad jeg ønskede“. Om 4. Symfoni („Det Uudslukkelige“) hedder det: „jeg tror nok det er mit bedste Værk i de senere Aar“. 2.3.1931 omtales hans sidste store Komposition „Commotio“: „Nu er mit store Orgelstykke helt færdigt og jeg er glad for det Arbejde, fordi det er gjort med større Dygtighed end alle mine andre Ting, det kan jeg jo nok selv bedømme, derimod ikke hvordan det ellers er i Aanden“. Undertiden kunne han gribes af Mismod og føle Lede ved sin Kunst. I et saadant mørkt Øjeblik, hvor han er ved at gaa istaa under Arbejdet paa „Maskarade“, gaar han saa vidt som at skrive: „Jeg har en gebrækkelig Lede for alt hvad der hedder Kunst, Musik, Litteratur og alt det Skidt som kan gøre Folk sindsyge og hysteriske“. Og bittert hedder det i Anledning af en ung (talentløs) Begynder 18.12.1925, hvis Komposition han har gennemset: „det vilde være Synd at opmuntre ham til at spille sin Tid paa at skrive Musik. Sig ham fra mig at han hellere skal tage sig noget nyttigt for i Livet og jeg raader ham bestemt til at holde sig langt fra alt hvad der hedder Kunst; det er en ussel Levevej og jo bedre Kunst jo daarligere Brød; det er min Erfaring. Hans Melodi er slet men jeg vilde raade paa samme Maade selv om den var fortræffelig“. Men inderst inde var han med sin sunde Natur Optimist; han var overbevist om, at der „aldrig i Verden er frembragt kunstneriske og aandelige Værdier af Betydning uden at de før eller senere er blevne

fuldt ud vurderede efter Fortjeneste“. Han saa med Tillid paa Fremtiden, fordi „det gode, ærlige og ægte i Livet og Kunsten i sig selv har den stille og uimodstaelige Kraft til at voxe over Hovedet paa Intrige, Misundelse og Uret“.

Carl Nielsen mente, at Musik har den store Fordel, at den intet positivt udtrykker. Den kan kun blive plat ud fra sig selv, ud fra en Krænkelser af sit eget inderste Væsen, en dum og brutal Sønderbryden af sine egne Love. Som alle store Mestre var han villig til at vedgaa sin Arv fra Fortiden. I et meget interessant Brev til Thomas Laub fra Athen 25.4.1903 skriver han: „Du har visselig Ret i at vor Tid er kommen til Grænsen af Føleri og saakaldt Lidenskabelighed i Kunsten; men Tilbageslaget kommer sikkert ikke som en lille ny Spire som Solen vilde brænde af hvis den stod helt ene men som et kraftigt Rodskud op igjennem Gjødningen, næret af denne, pisket af Nælder i Blæst, hyttende sig for alt Skidt omkring sig og alligevel sugende de samme Stoffer af Jorden belært og beriget af Ukrudtet som den ikke kunde undvære for saa tilsidst at blive et godt og dygtigt Træ – slet ikke et nyt og mærkeligt – og endelig maaske kaste en liden Frugt og føle sig lykkelig hvis den maatte slaa Rod“. Sytten Aar senere kommer denne Trosbekendelse: „Jeg ser i Aanden, at der vil komme en ny Musikslægt, der øser af Kilderne, ikke som fordægtige Tyve med forsigtige Hænder, men som aabne frejdige Kunstnere, der betragter alt hvad der er og har været som naturlig Ejendom. Thi det, det kommer an paa nu og i Fremtiden, er sikkert at arbejde hen imod en Forening af den størst mulige *Frihed* i Udfoldelsen af det personlige Indhold og den størst mulige *Strengthed* med Hensyn til Organisme: Sammenhæng“.

Betydningsfuld for meget vide Kredse blev hans bevidste Arbejde i den folkelige Sangs Tjeneste, hvor Sammenhængen med Fortiden ligger tydelig for Dagen, men det personlige Særpræg aldrig savnes. „Folkesangen ligger mig i den Grad paa Sinde, at naar jeg skriver en saadan Melodi er det som om det ikke er mig der komponerer, men Venner, Frænder og Landets Folk der ønsker det saaledes og det kommer saa af sig selv og jeg er kun det Rør hvorigennem Strømmen gaar“.

Carl Niensens Beundring for Musikkens gamle store Mestre er kendt fra hans Skrifter og kommer ogsaa smukt til orde i Brevene. Men morsomme Vidnesbyrd om hans Syn paa det 19. Aarhundredes Musik og enkelte af hans egne Samtidige kan ogsaa findes i dem. Det undrer ikke, at han ikke kan døje Liszt; synes, at Chopins Musik „holder saa skammelig lidt af det, den lover“; for Richard Strauss foretrækker Reger („en Mand der kan alt det som ved Tidernes Ugunst næsten helt er kommen i Miskredit (nl. den virkelige Polyfoni)“; finder Arnold Schönbergs 3 Klaverstykker „meget barnlige i Principerne og dumme i Udførelsen“. Men bemærkelsesværdig er hans meget kritiske Syn paa Vennen Thomas Laub, overfor hvem han vogter over sin Selvstændighed; overraskende er hans Uvilje overfor Weber, som han trods al Umage for at holde af ham, ikke kan lide. Allermærkeligst er hans varme Begejstring for Wagner, som bevares langt ned gennem Aarene. 15.9.1890

kalder han 2. Akt af „Mestersangerne“ for „for mig den højeste komiske Musik der eksisterer. Jeg havde ikke troet at Wagner ogsaa havde en saa overvældende Komik. Hvor han er stor“. 1912 glæder han sig til at dirigere „Tristan og Isolde“, hvad han ikke kom til at gøre: „For enhver Musiker er det jo maaske Wagners fineste og mærkeligste Værk, som man bestandig vender tilbage til“. Et Brev til Læreren Orla Rosenhoff fra Leipzig 15.1 1891 beskæftiger sig med Gades Død, som ogsaa gjorde stort Indtryk paa den unge Mester. Han slutter: „Gade har dog været en lykkelig Kunstner, man kunde fristes til at sige desværre, for jeg tror, at han havde kunnet gjøre noget større og andet end han har gjort, hvis Skæbnen havde givet ham lidt Massage og bragt Trods op i ham. Trods og Mand findes kun i „Ossianouverturen“ egentlig“.

Noterne synes ført i Pennen af Hr. Torben Meyer, medens en Række værdifulde Førstehaandsoplysninger maa stamme fra Fru Eggert Møller. Enkelte Bemærkninger skal gøres til dem:

S. 14: „En Bondedreng, der hedte Hans –“ er ikke af Wessel, men af Wilster. Der findes S. 19 ingen Oplysning om Fødsels- og Dødsaar for den udmærkede Violinist Holger Møller. Manden staar dog i „Dansk biografisk Leksikon“. Godske-Nielsen (S. 47) kaldes „chef for statsarkivkontorerne“, skal være: Statsaktivkontoret. S. 56 anvendes det sprogligt umulige Udtryk, at Hother Ploug „drog adskillige lanser for ham“. Paa Dansk hedder det at *bryde* en Lanse for en. Klaus Berntsen (S. 69) var ikke „Venstres landstingsmedlem for Assens-kredsen“, men Folketingsmand for Assenskredsen. S. 147 oplyser Note 4: „Oscar O'Neill Oxholm, tidl. hofmarskal, derefter stiftamtmand i Nykøbing F (1855–1926). I 1918 udnævnt til overkammerherre“. Overkammerherre Oxholm er her sammenblandet og aabenbart forvekslet med Kammerherre Waldemar Oxholm (1868–1945), Stiftamtmand over Lolland-Falster 1912–1932.

H. TOPSØE-JENSEN.

EDITH RODE: *Paa Tøgt i Erindringen*. 1953. 130 S. Gyldendal.

Titlen lover mere, end Bogen holder. Det er en Samling tilfældige Betragtninger og meget spredte Erindringer, behageligt fortalt, men uden Hoved og Hale, uden Sammenhæng og Plan. Lidt Rejseminder fra Capri og det hellige Land. Et Par udmærkede Sider, men ak, saa faa! om Holger og Soffy Drachmann. Igen – som i Forgængeren „*Der var engang*“ – er Faderen den eneste, der virkelig staar levende for Læseren. Men den nye Bog er om mulig endnu mere overflødig end den forrige. Som Memoireværk er der ikke Fugls Føde paa den.

H. TOPSØE-JENSEN.